

ԱՐԶԱԳԱՆԳ

ARTZAKANK - ECHO

Bimestriel bilingue publié à Genève

MARS - AVRIL 2018

N° 215

LE MOUVEMENT KARABAGH (1988 - 2018)

Բովանդակություն

- Էջ 5-** Դիարբեքիրում թոնրատուն է բացուել «Արարատ թոնիր լաւաջ» անունով
- Էջ9-** Թեւաւոր խօսքեր եւ դարձուածքներ
- Էջ 11-** Աթշեանի դասերը
- Էջ 15-** Հայ ընտանիքի մը՝ հայատաւ թրքերէնով գրուած նամակները գիրքի վերածուեցան - Արցախը Հայաստանին կապող երրորդ այլընտրանքային ատոճանապարհը
- Էջ 16-** Պասքերու երկրին մէջ հայերու ազգականները
- Էջ 20-** Անիի եկեղեցու որմնակարների իւրայատկութիւնը - Հայ Դպրոցական և Ընտանեկան Միութեան 36-ամեակը
- Էջ 22-** Ժընեւ և Լեման շրջակի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ լուրեր

Sommaire

- P. 2-** Université de Venise, Cours intensif d'été de langue et culture
- P.3 -** Visite officielle du président du Conseil national Dominique de Buman et d'une délégation parlementaire suisse en Arménie
- P. 4-** "Ari Tun"
- P.6-** Notre salut, ce sont nos champs et nos plaines
- P. 7-** 70 intellectuels arméniens "exigent" l'élection d'un patriarche
- P. 8-** "Voyage vers nous"
- P. 12-** Boulangeries solidaires
- p. 13-** La difficile conquête politique des Arméniennes
- P. 17 -** La fin des protocoles arméno-turcs devrait être une leçon
- P. 19-** La première foire aux outils éducatifs en Arménie (et dans la région) est désormais une réalité - En Arménie être enceinte d'une fille est souvent synonyme d'avortement
- P. 23-** Nouvelles de l'Ecole Topalian
- P. 24 -** Nouvelles de l'UAS

Stepanakert 13 février 2018 (photo yerkirmedia.am)

Il y a 30 ans, l'assemblée législative du Haut-Karabagh, alors région autonome au sein de la RSS d'Azerbaïdjan, votait en faveur de l'unification de l'enclave majoritairement arménienne avec l'Arménie. Cette décision historique, intervenue à l'occasion de grandes manifestations à Stepanakert et déclenchant rapidement d'énormes rassemblements à Erevan, a marqué un tournant dans l'histoire contemporaine du peuple arménien. En effet, obligés de se défendre dans une guerre imposée par le pouvoir azéri, les Artsakhiotes ont réussi à prendre le contrôle de leur territoire après trois ans de combats acharnés. En brisant le blocus de l'enclave, ils ont également ouvert un corridor reliant l'Artsakh à l'Arménie, après une séparation qui avait duré plus de 70 ans. Pour les Arméniens dispersés à travers le monde suite au génocide de 1915 et pour ceux ayant vécu sous le régime soviétique pendant sept décennies, la libération de ce petit territoire arménien représente plus qu'une victoire militaire. Elle a non seulement sauvé les Artsakhiotes d'une extermination physique, renforcé une partie des frontières de l'Arménie mais a aussi rendu la dignité au peuple arménien après plusieurs siècles de servitude et de soumission.

Le 30ème anniversaire de la naissance du Mouvement Karabagh fut l'occasion de nous rappeler des pogroms de Sumgaït, suivis de ceux de Bakou, Kirovabad et ailleurs en Azerbaïdjan, qui restent toujours d'actualité. Non seulement les auteurs de ces massacres n'ont jamais été punis, mais les dirigeants de l'Azerbaïdjan profèrent régulièrement des menaces pour reconquérir Artsakh, prêchent la haine raciale envers les Arméniens et revendiquent même des terres en Arménie. Rappelons que lors du congrès de son parti Yeni Azərbaycan le 8 >>>>

Avec les compliments de
TAVITIAN
Atelier de sertissage

TAVITIAN S.A. - 18, ch. des Aulx - 1228 Plan-Les-Ouates - Téléphone 022 346 93 02 - Fax 022 346 93 04
tavitian@bluewin.ch

LE MOUVEMENT KARABAGH (1988-2018)

➤➤➤ février dernier à Bakou, le président Ilham Aliev a de nouveau publiquement affirmé: *"Erevan et le Zanguezour sont nos territoires historiques"* et *"nous, Azerbaïdjanais, devrions retourner sur cette terre historique", "c'est notre objectif politique et stratégique, nous devons progressivement nous en rapprocher"*!

Ces déclarations d'Aliev, qui constituent une menace pour l'existence de l'Arménie et qui ont été prononcées à plusieurs reprises dans le passé, n'ont jamais suscité une réaction ferme et sans équivoque de la part des pays coprésidant le Groupe de Minsk de l'OSCE, chargé de trouver une solution pacifique au conflit du Karabagh. De manière générale, ces derniers se contentent d'adresser des appels de retenue aux deux parties simultanément et le régime d'Aliev continue d'agir comme si de rien n'était.

Trente ans après le début du Mouvement le constat est clair: l'armée arménienne reste le garant principal de la sécurité des habitants de l'Arménie et de l'Artsakh et continue malheureusement de payer un lourd tribut en pertes humaines pour défendre les frontières du pays.

Le 1er mars 2018 nous avons commémoré le 10ème anniversaire de la mort de deux policiers et huit manifestants tués lors de la dispersion par la force des manifestations qui ont eu lieu à Erevan à la suite des élections présidentielles contestées de 2008. Il est regrettable que depuis dix ans, les coupables n'aient toujours pas été identifiés et les victimes n'aient reçu aucun dédommagement.

La persistance de l'impunité à l'égard des responsables de la mort de dix personnes en mars 2008 et à l'égard des auteurs d'autres crimes et violations commis durant ces trente dernières années jette l'opprobre sur les dirigeants successifs issus du Mouvement Karabagh, qui était avant tout un mouvement pour la justice.

Après l'élection d'Armen Sargsyan par les députés arméniens à la présidence du pays le 2 mars 2018, l'Arménie passera au régime parlementaire dès le 9 avril prochain. Ce changement placera le pouvoir réel entre les mains du premier ministre et confèrera au président un rôle protocolaire. L'avenir dépendra de la volonté politique du nouveau régime de faire appliquer la justice à tous les niveaux et de restaurer l'esprit d'unité et de solidarité qui a caractérisé les débuts du Mouvement Karabagh. ■

Maral Simsar

UNIVERSITÉ DE VENISE COURS INTENSIF D'ETE DE LANGUE ET CULTURE ARMENIENNES

La 33e édition du Cours intensif d'été de Langue et Culture Arméniennes organisé par l'Association "Padus-Araxes" aura lieu **du 30 juillet au 14 août** (Examens: 14 août; Arrivées: 29 juillet; Départs: 15 et 16 août. (Formulaire à télécharger et à remplir sur: www.padus-araxes.com/summercourse/ApplicationForm).

PLAN DES COURS: Les cours se déroulent en 65 heures, du lundi au samedi, le matin. L'ASSIDUITE Y EST OBLIGATOIRE.

ACTIVITES EXTRA-SCOLAIRES: Des initiatives culturelles à accès libre et non obligatoires seront organisées dans l'après-midi (COURS DE DANSE ARMENIENNE, DE DUDOUK, CUISINE ARMENIENNE); VISITES du Monastère Mékhitariste sur l'île de S. Lazzaro et du quartier arménien de Venise; SAINTE MESSE dans l'ancienne Eglise arménienne de la Sainte Croix (XIVe siècle) et dans l'Eglise de St. Lazare, le jour de la fête de l'Assomption avec la traditionnelle bénédiction des raisins; CONFERENCES sur la culture arménienne tenues par des spécialistes des études arméniennes; EXCURSIONS SUPPLEMENTAIRES aux principales villes de la Vénétie: Verona, Padova, Asolo (à concorder avec le staff)

Pour des informations détaillées concernant le cours, l'hébergement et les prix, merci de contacter par mail Mme Daniela Reato: daniela@padus-araxes.com ou Mme BenedettaContin: benedettacon@gmail.com ■

Les unités d'archéologie classique et d'arménien ainsi que l'Union Arménienne de Suisse ont le plaisir de vous inviter au

VERNISSAGE DU GUIDE ARCHÉOLOGIQUE

LE TEMPLE DE GARNI

Arménuhi Magarditchian

Judi, 26 avril 2018 à 18h30

Salle des Moulages, Uni Bastions

Aile Jura, 2ème sous-sol

5, rue de Candolle - 1205 Genève

ԱՐԶԱԿԱՆԿ ARTZAKANK - ECHO

Rue de la Terrassière 58 - 1207 GENEVE-SUISSE
Tél. +41(0)78 892 93 31 - artzakank@yahoo.com

Responsable de publication: Maral Simsar
Prix d'abonnement annuel: CHF 30.- (6 numéros)
CCP 12-17302-9 - IBAN CH-07 0900 0000 1201 7302 9

PREMAT S.A.

IMPORT & EXPORT

9, RUE DES ALPES

CH - 1201 GENEVE

TEL. 022 731 69 35

VISITE OFFICIELLE DU PRÉSIDENT DU CONSEIL NATIONAL DOMINIQUE DE BUMAN ET D'UNE DÉLÉGATION PARLEMENTAIRE SUISSE EN ARMÉNIE

Répondant à une invitation de son homologue arménien Ara Babloyan, le président du Conseil national, Dominique de Buman s'est rendu à Erevan le 3 février 2018. Il était accompagné d'une délégation parlementaire composée de la première et de la deuxième vice-présidente du Conseil national, respectivement Marina Carobbio Guscetti (PS/TI) et Isabelle Moret (PLR/VD), des conseillères nationales Sibel Arslan (Les Verts/BS), Tiana Angelina Moser (PVL/ZH), Rosmarie Quadranti (PBD/ZH) et Marianne Streiff-Feller (PEV/BE), du conseiller national Adrian Amstutz (UDC/BE), du secrétaire général de l'Assemblée fédérale, M. Philippe Schwab, du chef suppléant du secteur International & plurilinguisme, M. Cédric Stucky, ainsi que de l'expert en questions arméniennes, Sarkis Shahinian.

Selon le communiqué de l'Assemblée fédérale, "cette visite officielle de quatre jours a concrétisé l'amitié entre les parlements suisse et arménien ainsi que le soutien de la Suisse à la jeune démocratie arménienne."

La délégation suisse a rencontré des représentants de diverses forces politiques à l'Assemblée nationale d'Arménie où M. de Buman a prononcé un discours de quinze minutes, un fait inédit pour un président du National. Devant les élus arméniens, il a plaidé pour la reconnaissance du génocide de 1915 et a encouragé l'Arménie à poursuivre ses efforts vers la modernité. En comparant longuement les institutions suisses et arméniennes, il a indiqué que "la règle d'or reste l'Etat de droit, c'est-à-dire la séparation des pouvoirs". Par ailleurs, il a appelé à un règlement pacifique du conflit du Karabagh sans recours à la force militaire. "Le peuple du Haut-Karabagh a le droit de choisir son destin comme les autres peuples", a-t-il déclaré, tout en soulignant l'importance du respect du principe de l'inviolabilité des frontières.

Réagissant à cette déclaration, le ministère azerbaïdjanais des Affaires étrangères a accusé M. de Buman d'essayer de "justifier l'agression arménienne contre l'Azerbaïdjan". Un porte-parole du mi-

nistère, Hikmet Hajiyev, a déclaré qu'il a ainsi "infligé des dommages" aux efforts pour mettre fin au conflit du Karabagh. Selon les agences de presse azerbaïdjanaises, M. Hajiyev a également souligné la visite "illégal" de M. de Buman au Karabakh en 2012, suite à laquelle Bakou avait adressé une note de protestation au ministère suisse des Affaires étrangères à l'époque.

La délégation suisse a eu l'occasion de s'entretenir avec le président de la République d'Arménie Serge Sargsyan, le Premier ministre, M. Karen Karapetyan et le ministre des Affaires étrangères, M. Edward Nalbandyan. Elle a en outre été reçue par le Catholicos de tous les Arméniens SS Garegin II à Echmiatsine.

Les membres de la délégation ont rendu hommage aux victimes du génocide de 1915 au mémorial de Tsitsernakaberd où le président du Conseil national a déposé une couronne de fleurs.

Dans un reportage réalisé sur place et diffusé sur RTS le 8 février, le journaliste Rouven Gueissaz, qui a couvert la visite de la délégation suisse en Arménie, a fait remarquer que la question du génocide de 1915 reste très présente en Arménie et marque encore l'actualité dans sa politique intérieure et extérieure. Sur quoi, M. de Buman s'est dit convaincu que si l'Arménie devenait un pays développé et prospère, elle serait plus entendue sur la scène internationale et aurait son passé mieux reconnu.

La Suisse figure parmi les dix premiers partenaires commerciaux et investisseurs étrangers de la République d'Arménie, et le président M. de Buman a participé, en compagnie d'une délégation économique suisse, au forum économique organisé par la *Development Foundation of Armenia* et la Chambre de Commerce Suisse-Arménie. Plusieurs hommes d'affaires des deux pays ont participé à ce forum. Ils représentaient différents secteurs, notamment l'industrie pharmaceutique, l'IT, les finances, la viticulture, le tourisme, les énergies renouvelables et les transports. >>>

VISITE OFFICIELLE DU PRÉSIDENT DU CONSEIL NATIONAL DOMINIQUE DE BUMAN ET D'UNE DÉLÉGATION PARLEMENTAIRE SUISSE EN ARMÉNIE

»»» La délégation suisse a également visité des entreprises. Elle a notamment assisté à l'inauguration de *Avan Salt Plant*, une usine de sel, réalisée à l'aide de la technologie suisse.

Les parlementaires des deux pays ont effectué une visite à une coopérative de production laitière dans le village de Yelpin (province de Vayots Dzor) financée par la Suisse. Ce projet a permis d'illustrer comment les petites exploitations sont intégrées dans des chaînes de valeurs agricoles.

Enfin, la délégation parlementaire s'est rendue à la gare centrale d'Erevan pour y admirer l'installation "HEXAGONES, DISQUES ET TRAPÈZES", de l'artiste suisse Felice Varini (Ndlr: voir *Standart-Triennale d'art contemporain de l'Arménie, 2ème volet* paru dans Artzakank N° 213).

Dominique de Buman avec Karen Karapetyan, Premier ministre d'Arménie

Dans une interview donnée à *La Liberté*, publiée le 10 février, Dominique de Buman a expliqué que le but du voyage n'était pas seulement d'approfondir les relations sur la base historique mais de regarder le futur et de donner un élan au niveau économique, accélérer la cadence des échanges entre les deux pays. Et d'ajouter "*La Suisse doit prêter sa crédibilité pour que l'Arménie ait plus de considération sur le plan international*". A son avis il y a un potentiel de développement dans les échanges commerciaux dans le domaine scientifique, la viticulture, le tourisme et les énergies renouvelables. "*Mais avant toute chose, il faut l'ouverture d'une ligne aérienne directe entre la Suisse et l'Arménie*" a-t-il souligné. Selon lui, la situation s'est améliorée, avec un début de libéralisation, mais il restait des monopoles hérités de l'URSS. "*Le pays est plus pauvre que ces voisins mais le peuple est intelligent, travailleur et a des compétences dans les métiers de l'ingénierie. Le pays est sûr, stable et la fiscalité est intéressante*" a-t-il indiqué.

Par cette visite, la délégation parlementaire suisse a "semé des graines" pour le resserrement des liens économiques entre Berne et Erevan, pour reprendre l'expression du président du Conseil national dans son interview à *La Liberté*. Il appartient maintenant aux dirigeants arméniens de les aider à pousser et à fleurir... ■ M.S.

"ARI TUN" VISITES DE LA JEUNESSE DE LA DIASPORA EN ARMÉNIE

L'année 2018 marque le 10ème anniversaire du programme "Ari Tun". Le but de ce programme est de familiariser les jeunes de la diaspora avec leur patrie, de les encourager à reconnaître leur identité, les traditions et coutumes de leur peuple, et à découvrir l'âme arménienne, afin de favoriser une coopération plus approfondie entre l'Arménie et la Diaspora sur les plans éducatif, culturel, moral et psychologique.

Le programme 2018, débutera le 17 juin et se poursuivra jusqu'au 25 août, en 8 phases de 14 jours (9 jours avec une famille d'accueil et 4 jours au camp). Les participants peuvent également choisir de séjourner chez des amis ou chez un membre de leur famille. Cette année le programme est ouvert aux candidats âgés de 13 à 17 ans qui n'ont pas déjà participé au programme.

Le ministère de la Diaspora organisera:

- l'accueil à l'arrivée et l'accompagnement du départ;
- l'hébergement;
- les visites guidées de nombreux sites;
- des cours de langue arménienne;
- des classes de chants et danses arméniens.

Pour des raisons de sécurité, les participants seront accompagnés par un médecin et la police.

La participation est gratuite, les participants couvrant leurs frais de voyage internationaux.

Information et formulaires d'inscription:

<http://aritun.am/application/>
europedep@gmail.com

MM Jean-François Duchosal, Ara Babloyan et Michel Genoud

Le 6 février, lors de la visite du président du Conseil national M. Dominique de Buman et de sa délégation en Arménie, M. Ara Babloyan, le président du Parlement arménien, a décoré MM Jean-François Duchosal et Michel Genoud de la médaille d'honneur de l'Assemblée nationale d'Arménie pour leur soutien remarquable au peuple arménien après le tremblement de terre de 1988. ■

ԴԻԱՐԲԵՔԻՐՈՒՄ ԹՈՆՐԱՏՈՒՆ Ե ԲԱՑՈՒԵԼ՝ «ԱՐԱՐԱՏ ԹՈՆԻՐ ԼԱՎԱՇ» ԱՆՈՒՆՈՎ

Կարօտ ՍԱՍՈՒՆԵԱՆ

Դիարբեքիրն պատմական և մշակութային առումով նոյն տարածքի ամենամեծ և կարևոր քաղաքն է: Այն Տիգրան Մեծի ամենանշանալոր մայրաքաղաքն է եղել: Այս քաղաքը հզոր դարձրած ամենակարևոր գործօնը հայերն են: Թե սոցիալական, թե մշակութային և թե տնտեսական առումներով նոյն քաղաքը մշտապես օրակարգում է եղել: Տիգրանակերտը (թեև Տիգրանակերտը ներկայիս Սիլվանն է, սակայն հեղինակն այն կիրառում է Դիարբեքիրը նկատի ունենալով - Ակունքի խմբ.) ժամանակ առ ժամանակ գտնուել է բիւզանդացիների, թուրքերի և արաբների տիրապետութեան տակ: Այս հնամենի քաղաքում բազմաթիւ ժողովուրդներ են ապրել: Դիարբեքիրում առկայ են այնպիսի պատմական կոթողներ, ինչպիսիք են, օրինակ, աշխարհի ամենամեծ պարիսպը (Չինաստանինը ոչ թե պարիսպ է, այլ՝ պատ) և Մերձաւոր Արևելքի ամենամեծ եկեղեցին՝ հայկական Սուրբ Կիրակոսը:

Սոյն քաղաքը պատմութեան ընթացքում լեցուն է եղել հարիւրաւոր խանութներով և աշխատատեղիներով, որոնք առկայ են նաև ներկայում: Օսմանեան կայսրութեան ժամանակաշրջանում այն եղել է ամենամեծ տնտեսական կենտրոններից մէկը: Բացի այդ, այս քաղաքում աճեցուել են աշխարհում ամենամեծ ձմերուկները՝ 90-100 կգ-անոց: Սոյն հնագոյն քաղաքի մասնագիտական ճիւղերը ներկայացնում էին զանազան քաղաքներից այստեղ եկած հայերը:

Տիգրանակերտում, ինչպէս և ամենուր, հացթուխները սասունցիներն էին: Գաւառներում լաւաշի թոնիրներն էին օգտագործւում, իսկ քաղաքային կենտրոններում՝ փիղէի (հացի տեսակ-Ակունքի խմբ.) փռերը: Բնակչութեան թիւը շատ էր, քանի որ քաղաքը մեծ էր: Այդ պատճառով հացը փռերից էր ապահովւում: Տիգրանակերտ քաղաքի կենտրոնում 1869 թ. 25 հացի փուռ էր գործում: Մեծ գիւղերում և աւաններում թոնրատներ կային, որոնք ընդհանուր օգտագործման համար էին: Թոնիրներում լաւաշ էր թխւում: Լաւաշը հայերն էին պատրաստում: Տիգրանակերտ քաղաքի կենտրոնի փռերում փիղէ էր թխւում, իսկ այնպիսի քաղաքներում, ինչպիսիք են՝ Վանն ու Մուշը, լաւաշ էր պատրաստւում:

Վերջերս, Թուրքիայի Հանրապետութեան պատմութեան մեջ առաջին անգամ լինելով, Դիարբեքիրում լաւաշի փուռ բացուեց՝ մի սասունահայի կողմից: Փուռը բացած այդ սասունահայը՝ Երիան Եամանը, մեզ հետ գրոյցում յայտնեց, որ երկար տարիներ ապրել է Մուշում, որտեղ բազմաթիւ լաւաշի փռեր կային, բայց քանի որ Տիգրանակերտում չկար, անհրաժեշտ է համարել այստեղ նման թոնրատուն

բացել: Այս փուռը բացել կարողանալու համար նա գնացել է Հայաստան և հարցուփորձ արել, թե ինչպէս կարելի է փոշի համար անհրաժեշտ սարքաւորումներ գտնել, ապա դրանց մի մասը տեղադրել են Հայաստանից Դիարբեքիր եկած վարպետները: Երբ փուռը պատրաստ է եղել, նա, դարձեալ Հայաստանից 3 վարպետ է հրաւիրել, ովքեր նրան ու իր եղբայրներին սովորեցրել են լաւաշ թխելը:

Հայաստանից այստեղ ժամանած վարպետներ Արաքս Մարտիրոսեանը, Արթուր Աղեկեանը և Վերջինիս կինը՝ տիկին Յամսիկը, մեզ հետ գրոյցում նշեցին, որ իրենք երջանիկ են մայր հայրենիքում գտնուելու կապակցութեամբ և հպարտ՝ Տիգրանակերտում առաջին անգամ լաւաշի փուռ բացելու գործում իրենց ունեցած ներդրման համար: Տիկին Յամսիկը յայտնեց, թե իրենց համար մեծ պատիւ է հայկական լաւաշը Դիարբեքիրում կրկին տարածելը: Նա նաև հաղորդեց, որ իրենք ունեն 5 զաւակ, որոնց թողել են Երևանում:

2018 թ. յունուարի 20-ին «Արարատ-թոնիր-լաւաշ» թոնրատունը հանդիսաւոր կերպով բացուեց՝ Տիգրանակերտում ապրող հայերի, մեծաւ մասամբ՝ այստեղի սասունահայերի մասնակցութեամբ: Թոնրատան բացմանը մասնակից հիւրերին փոշի տեր Երիան Եամանը հիւրասիրեց թոնրում թխուած լաւաշ և չիլի բեօֆթ: Բացման մասնակիցները մեզ հետ գրոյցում ընդգծեցին, որ շատ են հաւանել նոր թխուած լաւաշը, գնելու են դրանից և իրենց տուն տանելու:

Թերևս սա նոյնպէս Երգրում մեր գոյութեան ապացոյցներից է: Արարատ անունը Տիգրանակերտում ապրեցները երանութիւն և կարօտ է մեզ՝ այստեղ ապրող հայերիս համար:

Նմանատիպ դեպքերի անելացման մաղթանքով՝ ■

Թարգմանեց Մելինէ Անումեանը
Լուսանկարը՝ Կարօտ Սասունեանի

(ԱՎՈՒՆՔ)

La Gaîté depuis 1928

13, Rue de la Rôtisserie
1204 Genève
022 311 87 08
info@lagaité.ch
www.lagaité.ch

Articles de fêtes
Guirlandes, ballons & cotillons
Costumes & accessoires de déguisements
Farces & attrapes
Drapeaux

LETTRE DU PAYS

NOTRE SALUT, CE SONT NOS CHAMPS ET NOS PLAINES

Par Raffi DOUDAKLIAN

Nous sommes à Meghri, près de la frontière iranienne, en visite dans cette ville arménienne attrayante, pour acheter des plants de kaki (aussi appelé "karaliok" en Arménie, et que nous appelons "manga" à Andjar) et pour les ramener au village de Midjnavan, dans les territoires libérés. Avec l'aide de villageois locaux, nous allons planter sur cinq hectares un verger de kakis et faire quelques expérimentations, en semant de nouvelles sortes de fruits et de plantes. Meghri et Midjnavan ont des conditions climatiques très similaires: elles se trouvent toutes les deux sur les rives de l'Araxe, dans une zone plutôt chaude. En plus des kakis, le vendeur de plants a dans son petit jardin des kiwis, des figes, des grenades, et même des olives et des bibaces. Les photos que j'ai prises montrent les arbres à kiwis, les bibaciers et les oliviers. Actuellement, ces fruits - même la grenade et le kaki - sont importés en grandes quantités de différents pays, notamment de Turquie.

"Qu'est-ce que tu veux que je te dise?", se plaint Argam, le vendeur de plants. "Dans notre pays, on peut tout faire pousser. Nos voisins iraniens viennent jusqu'ici acheter des plants en grand nombre, puis les ramènent chez eux pour les faire pousser et vendre leurs fruits. Et pendant ce temps en Arménie, ils importent ces mêmes fruits de Turquie ou d'autres pays et les revendent pour plus cher à nos pauvres concitoyens".

Argam a bien raison de se plaindre. À quelques kilomètres de là, des rives de l'Araxe jusqu'à la chaîne de montagnes Mrav et le col d'Omar au nord, s'étendent les territoires libérés, d'immenses plaines, vallées et montagnes. A l'époque où les Azéris régnaient illégalement sur ces terres qu'ils avaient envahies, ils avaient installé des habitants en grand nombre et, au prix de grands investissements, avaient mis en place des réseaux d'irrigation pour développer l'agriculture. À présent, il n'y a plus d'Azéris sur ces terres. En partant, ils ont démantelé au passage les tuyaux d'irrigation et les ont revendus au kilo aux Iraniens. Quelques généraux magouilleurs s'en sont mis plein les poches. Et après?

Après, plus rien. Plus que des champs en partie cal-

cinés par le soleil, quelques villages épars et de rares agriculteurs ...

Et vous voulez savoir le pire dans tout ça? Le pire, ce sont les négociations pour rendre les terres aux Azéris, les modèles d'accord, les déclarations explicites sur les compromis.

Au lieu de ça, nous pourrions faire de grands investissements, faire fleurir ces champs, y établir des habitants et multiplier par 100 le volume d'exportations dans l'agriculture.

En tirant parti de ces surfaces gigantesques, nous pourrions non seulement satisfaire la consommation de kiwis, olives et autres fruits d'Arménie, mais aussi exporter vers les pays voisins, et même plus loin.

Vous comprenez? Comment ceux qui parlent de rendre les territoires libérés peuvent-ils encourager les investissements sur ces mêmes terres? Nos sols s'assèchent ... Qui viendra les abreuver? Quant aux grosses fortunes, qui sont proches des plus hautes sphères du pouvoir et partagent les intérêts des plus hauts dirigeants, comment vont-ils s'y prendre pour amasser toujours plus? Avec l'importation et le surprofit sur la vente, les oligarques et leurs protecteurs ont trouvé le moyen le plus rapide et le plus efficace de s'enrichir. Peu leur importe que les terres d'Arménie se dessèchent et qu'elles jaunissent et pâlissent, comme nos villageois qui émigrent vers la Russie ...

Mais il serait naïf d'attendre un mea culpa de la part des dirigeants incompetents. Nous n'avons plus rien à voir avec eux. Nous devons faire ce en quoi nous croyons. Nous devons travailler à faire reflourir nos terres, afin que les villageois arméniens ne soient pas contraints d'émigrer en Russie pour nourrir leur famille. Et contrairement à ceux qui prédisent des concessions, contrairement à ces oligarques au pouvoir qui s'enrichissent sur les importations, nous devons cultiver nos terres, leur redonner de la vie pour qu'elles contribuent à l'enrichissement et au progrès de notre pays, au bien-être de notre peuple. Le temps est venu de travailler, de se donner de la peine, car la catastrophe gagne du terrain de jour en jour. Pour preuve: l'exode des villages et des villes, la baisse de la population d'Arménie, l'émigration. En un mot, une Arménie sans Arméniens.

Au lieu de nous bercer de grandes promesses, mettons-nous au travail et refaisons fleurir nos terres, et en premier lieu les terres fertiles des territoires libérés.

C'est dans ces terres fertiles - nos champs fleuris et verdoyants - que se trouve notre salut. ■

Écrivez-moi: rafdoud@aol.com (NOR HARATCH)

70 INTELLECTUELS ARMÉNIENS DE TURQUIE «EXIGENT» L'ÉLECTION D'UN NOUVEAU PATRIARCHE

Par Anne-Bénédicte HOFFNER

«Nous espérons et exigeons que soit mis fin à l'administration du siège patriarcal par un vicaire et que le siège vacant soit pourvu d'un titulaire digne et légitime, grâce à un vote public, conformément à nos traditions et à nos droits de citoyens. Nous lançons un appel à l'ensemble des Arméniens et aux institutions communautaires de Turquie afin qu'à tous les niveaux, utilisant tous les moyens disponibles, ils protestent et refusent cette situation.»

Le 21 février, l'hebdomadaire turco-arménien bilingue *Agos* a publié un appel signé par plus de soixante-dix universitaires, écrivains et artistes arméniens de Turquie pour exiger la tenue d'un scrutin «libre et transparent» afin d'élire un nouveau patriarche.

En effet, quelques jours auparavant, le 9 février précisément, l'État turc est intervenu brutalement dans les affaires de la communauté arménienne de Turquie: le ministre de l'intérieur turc s'est déplacé en personne jusqu'à Istanbul où avaient été convoqués un certain nombre de notables de la communauté.

À l'issue de cette réunion, le conseil ecclésial du Patriarcat arménien de Constantinople a rétabli Mgr Aram Atéshian dans ses fonctions de vicaire général, alors que l'assemblée ecclésiastique – sorte de synode de l'Église arménienne – avait élu un an auparavant et à une très large majorité Mgr Karékine Békadjian *locum tenens* («celui qui tient lieu») du Patriarcat arménien de Constantinople, le chargeant d'organiser de nouvelles élections pour remplacer l'actuel patriarche en titre, Mesrob II Mutafyan, gravement malade depuis plus de dix ans.

Responsabilité devant l'opinion publique

Dans leur pétition, les 70 intellectuels et artistes arméniens de Turquie interpellent solennellement l'ensemble des responsables de leur Église: les membres de l'Assemblée ecclésiastique pour leur rappeler «leur responsabilité devant l'opinion publique» et les inviter «à respecter leur serment»; les responsables des institutions communautaires «afin qu'ils mettent fin à leur passivité» et «prennent désormais l'initiative».

«La paix ne sera rétablie dans notre communauté que lorsque l'élection patriarcale se sera faite dans la justice et le respect du droit. Le silence né de la résignation et de la soumission n'est pas synonyme de paix, mais d'oppression», accusent-ils sévèrement.

L'ingérence des autorités turques dans le processus électoral lancé par l'Église arménienne n'en finit pas de susciter des remous en interne.

«Mouton du gouvernement turc»

Le bouillonnant député arménien Garo Paylan a accordé plusieurs entretiens dans les médias turcs comme arméniens, pour critiquer les autorités turques, mais aussi les responsables ecclésiaux – au premier chef Mgr Ateshian, à l'origine de cette affaire pour s'être rendu à Ankara se plaindre d'avoir été écarté par son Église. «En recevant le pouvoir du gouvernement, vous devenez une sorte d'otage», lui a lancé le député turc, très populaire auprès de la jeunesse arménienne, interrogé le 14 février par le site TRT. am d'Erevan.

Pour cette figure en vue de l'Église arménienne, qui n'hésite pas à qualifier l'actuel vicaire général de «mouton du gouvernement turc» ou de «marionnette aux mains, non seulement du gouvernement, mais également de la Défense, de la Sécurité et de la Justice», la communauté arménienne «a besoin de l'autonomisation du Patriarcat». «Nous devons être mieux organisés, car cette situation pourrait bien diviser la communauté», a-t-il également affirmé.

De fait, la petite communauté arménienne de Turquie est clivée par cette affaire et les suites à lui donner. D'un côté, certains anciens gardent le souvenir des persécutions passées et «redoutent d'entrer dans un rapport de force avec le pouvoir», analyse Philippe Sukiasyan, diacre et historien. De l'autre, une part grandissante de chrétiens arméniens plus «émancipés», représentatifs de la «Génération Dink» du nom de ce journaliste et écrivain turc d'origine arménienne, ancien directeur de la publication du journal *Agos* assassiné par un nationaliste le 19 janvier 2007, souhaite au contraire revendiquer «sa pleine citoyenneté». «Erdogan adopte la posture du sultan ottoman intervenant sans complexe dans les affaires des 'minorités'. Mais les jeunes arméniens ne veulent plus rester dans celle de 'sujets de l'empire ottoman'», observe ce bon connaisseur de l'Église arménienne.

Communiqué «très neutre» du Catholicos d'Arménie

Les fidèles ont guetté la tenue le 20 février à Etchmiadzine (Arménie) de la session du Conseil Spirituel Suprême, organe supérieur du catholicos, se demandant s'il ferait jouer le 7e canon du Concile >>>

"VOYAGE VERS NOUS": ADOLESCENTS LOCAUX ET DE SYRIE ENSEMBLE POUR UNE AVENTURE IDENTITAIRE

Adolescence, âge où Arméniens locaux et de Syrie se côtoient le plus, notamment grâce à l'école. Mais arrivent-ils à se connaître vraiment? À la Fondation humanitaire suisse KASA, les observations des collaborateurs du projet d'intégration des jeunes ont démontré que l'enseignement secondaire ne favorise pas les échanges entre ces deux groupes. L'absence d'une plateforme alternative qui leur permette de se rencontrer et de se découvrir en dehors de l'école a dès lors donné naissance à l'idée d'un camp éducatif, d'ailleurs très populaire parmi les Arméniens de Syrie.

Ils étaient au total 40 participants de 14 à 18 ans - dont 20 de Syrie, 10 d'Erevan et 10 de Gumri - à passer quatre jours ensemble à Gumri, dans le cadre de deux camps organisés durant les vacances scolaires d'août puis d'octobre. Jeux, débats et échanges, sorties: les temps de repos et de réflexion étaient bien équilibrés pour ces adolescents ayant exprimé le désir d'effectuer «Un voyage vers nous». Comme le nom du camp le sous-entend, ils ont beaucoup parlé, au cours de ces jours-là, de l'identité en général, de l'arménité en particulier, de la patrie et de l'Arménie, notions qu'ils ont en commun, qu'ils soient locaux ou de Syrie. Les échanges durant le camp ont toutefois démontré que souvent, la perception de ces notions communes varie beaucoup, selon le groupe et l'individu. Mais revenons pour le moment à ce qu'ils partagent, et ce qu'ils ont découvert sur place!

Étaient-ils par exemple conscients que les histoires de famille de beaucoup d'Arméniens locaux commencent elles aussi en Arménie occidentale, et que leurs ancêtres, tout comme les arrière-grands-parents des Arméniens de Syrie, ont dû fuir à cause des massacres? Encore un point qui les unit! Ou qu'ils partagent en fait cet attachement à la famille, comme élément premier de leur identité et base de construction de leur personnalité: « C'est la famille qui m'a fourni des valeurs et une éducation, sans lesquelles je ne serais pas ce que je suis », étaient-ils nombreux à observer.

70 INTELLECTUELS ARMÉNIENS DE TURQUIE «EXIGENT» L'ÉLECTION D'UN NOUVEAU PATRIARCHE

»»» de Jérusalem de 1651 en vertu duquel «*si un évêque tente de devenir primat d'un diocèse, non pas par la volonté du Catholicos mais par un acte de corruption, ou par la contrainte exercée par des étrangers, il sera alors privé de son rang de religieux* »?

Enfin, un communiqué «très neutre» a été publié, rapporte Philippe Sukiasyan, demandant à la fois au gouvernement turc d'autoriser des élections «libres et transparentes», mais reconnaissant aussi «des erreurs, incompréhensions et une certaine précipitation» au sein de l'Église arménienne, et invitant chacun à «la retenue».■

(www.la-croix.com)

Les discussions autour du patriotisme ont également fait émerger des idées assez mûres pour leur âge. «*Le patriote, c'est notre voisin du village, ou notre jeune professeure qui, au lieu de quitter le pays, continue à enseigner aux enfants de son village*», entendait-on, au lieu de l'énumération de figures emblématiques. Sans vouloir imposer une opinion, les animateurs du camp avaient eux aussi des messages à passer à ce sujet: le vrai patriotisme arménien ne repose aucunement sur la haine de l'ennemi, mais doit s'appuyer sur la volonté de rester sur sa terre et d'œuvrer à son mieux-être, selon ses capacités. Au-delà de paroles grandiloquentes, c'est aussi d'aimer son prochain, ou bien de garder propre son environnement. Ainsi, chacun y a son apport, à tout âge, à tout niveau! Les échanges autour du patriotisme ont été conclus par un voyage symbolique vers le village de Haykadzor, pour contempler de loin, à la jumelle, les vestiges d'Ani, ancienne capitale arménienne «aux mille et une églises» restée de l'autre côté de la frontière arméno-turque.

Les questions que le camp a permis d'aborder et autour desquelles il a permis d'approfondir les réflexions accompagneront désormais les jeunes. Mais afin de continuer de se connaître et d'apprendre ensemble, les organisateurs du camp, tant Arméniens locaux que de Syrie, envisagent d'initier aussi des rencontres mensuelles pour les participants du camp.■

Arus Khachatryan
Collaboratrice de la Fondation KASA

*Le projet d'intégration des jeunes de la Fondation KASA est réalisé avec le soutien de la communauté arménienne de Genève.

ԹԵՒԱՒՈՐ ԽՕՍՔԵՐ ԵՒ ԴԱՐՁՈՒԱԾՔՆԵՐ

Արմենակ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

(Առաջին մասը Նախորդ համարին մեջ)

*** ԱՆՆԻՔԱՎ ՄԵՐ ԴՈՆԵՐՈՆ Է

Քրիստոստ առաջ՝ 218 թուին, կը սկսեր պատմութեան մեծագոյն արշաւանքներէն մէկը, որ տեւեց 17 տարի: Ան ծայր առաւ հզօր Կարթագենէն,– մօտաւորապէս արդի Թունուզէն,– հասնելու համար Յռոմ. այս արշաւանքին ձեռնարկողը քսանամեայ երիտասարդ մըն էր՝ Աննիբալ անուևով: Զրաշալի զինուած ու կազմակերպուած, ինքն ալ հրաշալի ու առաքինի հրամանատար մը, ահարկու բանակի մը զուխը՝ ան կտրեց ամբողջ Զիւսիսային Ափրիկէն, մտաւ Սպանիա, ուր ոչնչացուց հռոմէական լեգէոնները, շրջանցեց հարաւային Ֆրանսան՝ իր ճամբուն վրայ սրբելով ամեն դիմադրութիւն, անցաւ Ալպեանները եւս եւ անարգել կը մօտենար Յռոմին՝ իր ռիտերիմ թշնամիին, որ կ'ուզեր իր որջին մէջ իսկ անակնկալի բերել ու ճզմել: Ոչ մէկ ուժ կը յաջողէր կասեցնել անոր բանակներուն յառաջխաղացքը. իսկ այդ բանակներուն մաս կազմող փիղերու երամակները ահ ու սարսափի կը մատնէին դիմադրող հռոմէացիները:

Գոռոզ Յռոմը իր պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով սարսուռաց մինչեւ ողն ու ծունծը:

Սարսափի ու յուսալքումի այս մթնոլորտին մէջ էր, որ ծնունդ առաւ «Աննիբալը մեր դոներուն է» խօսքը, որ հետագային վերածուեցաւ դարձուածքի, որով կը բնորոշուի բիրտ սպառնալիք մը, գերագոյն վտանգ մը, անդիմադրելի թշնամի մը եւ ակներեւ պարտութիւն մը: Դարեր անց այդ դարձուածքը մնաց հռոմէացիներու բերնին մէջ ու իտալական հողի վրայ. իտալացի մայրեր մինչեւ այսօր ալ իրենց չար փոքրիկները սաստելու կամ փողոցէն տուն կանչելու համար չեն վարանիր ըսելու. «Աննիբալ մեր դոներուն է» (Hannibal ad portas): Իսկ դարձուածքը ինք արդէն համաշխարհային ճանաչում ունի եւ կ'ապրի ժողովուրդներու ու սերունդներու բերնին մէջ(1):

* * *

Այս արշաւանքի ծիրէն ներս ծնունդ առած է ուրիշ դարձուածք մըն ալ, որ նուազ ծանօթ է: Ուրեմն այդ տարիներուն Յռոմի մէջ կ'ապրէր պետական ազդեցիկ դէմք մը, որ պատմութեան ծանօթ է Մարկոս Կատոն Երեց անուևով. ան իր ժամանակի մեծագոյն հռետորներէն էր, որ կը տագնապէր Յռոմի բոլոր հարցերով, յատկապէս Աննիբալի արշաւանքով, որ դամոկլէսեան սուրի մը պէս կախուած էր ամեն հռոմայեցիի գլխուն վերեւ եւ որը Կատոնի մղձաւանջն էր դարձած: Ուստի զարմանալի չէր, որ ծերակոյտի բոլոր նիստերուն եւ քիչ մը ամեն առիթով ան արծարծէր ընթացքի մէջ եղող աւերիչ արշաւանքը եւ ամեն անգամ ալ իր ճառը կ'աւարտէր Նոյն պատգամով՝ «Պէտք է կործանել Կարթագենը» (Delenda Carthago): Այս ալ իր կարգին դարձաւ պատմական դարձուածք մը, որ կը խորհրդանշէ ընդհանրական չարիք մը, որ պէտք է ամեն գևով ոչնչացնել ու վերացնել:

* * *

*** Բաբելոնեան խառնակութիւն

Չրհեղեղէն ետք,– երբ Աստուած հաշտուած էր մարդկութեան հետ՝ անոր շնորհելով Նաեւ ծիածանը՝ իբրեւ ներումի երաշխիք,– մարդիկ վերստին բազմացան, բայց Նաեւ չարացան ու գոռոզացան՝ հեռանալով իրենց տրուած պատուիրաններէն: Անոնք որոշեցին կառուցել քաղաք մը՝ հանդերձ աշտարակով, որուն զագաթը պիտի երկինք հասներ. «Եւ արասցուք մեզ անուն յառաջ քան զսփռել ի վերայ երեսաց ամենայն երկրի» (Ճնունդք, Ժա/4):

Բաբելոնի աշտարակը ըստ Նկարիչ Բիեթր Պրեյլկէ Աւագի

Աստուած նման ծրագիր մը խանգարելու լաւագոյն միջոց նկատեց՝ խառնակել լեզուն մարդոց, որոնք մինչ այդ Նոյն բարբառով կը խօսէին, կը հաղորդակցէին ու համերաշխ կ'աշխատակցէին իրարու հետ: Ու այդպէս ալ ըրաւ: Իսկոյն սկսաւ յառաջանալ ահաւոր շփոթ մը, ուր մարդիկ այլեւս չէին կրնար հասկնալ զիրար ու չէին կրնար հաղորդակցիլ: Խանգարուեցաւ Նաեւ անոնց աշխատանքին ներդաշնակութիւնը, եւ անոնք սկսան կամաց-կամաց հրաժարիլ աշտարակաշինութենէն ու ցրուեցան աշխարհով մէկ: Անաւարտ քաղաքը կոչուեցաւ Բաբելոն, որ կը յառաջանայ ին ներայերէն բառէ մը եւ կը նշանակէ «խառնել, խառնաշփոթել»:

Այդ փորձէն մնացին աւերակոյտ մը եւ դարձուածք մը, որ կը խորհրդանշէ համատարած խառնակութիւնն ու անհասկացողութիւնը: Անաւարտ քաղաքը կոչուեցաւ Բաբելոն:

Կ'ըսուի Նաեւ «բաբելոնեան աշտարակաշինութիւն»՝ Նոյն իմաստով եւ կը բնորոշէ անկարգութիւն, խառնաշփոթ, քաոս:

*** Բարթոլոմէոսեան գիշեր

Այսպէս կը կոչուի պատմական այն կտորածը, որ Ֆրանսայի կաթողիկէները ի գործ դրին բողոքականներու դէմ 1572-ի օգոստոսի 24-ի գիշերը՝ ս. Բարթոլոմէոսի տօնի Նախօրէին. ան տեւեց քանի մը օր: Կտորածի հրահանգը տուած էր Շառլ 9-րդ թագաւորը իր մօր՝ Կատարինէ Մետիչիի (Catherine de Medicis) եւ Գիզ դուքսի (duc de Guise) դրդումով: Չոհուեցան աւելի քան 3000 բողոքականներ, որոնց մէջ գտնուեան դաւանափոխ դարձողներ՝ փրկելու համար իրենց կեանքը: >>>

ԹԵՒԱԽՈՐ ԽՕՍՔԵՐ ԵՒ ԴԱՐՁՈՒԱԾՔՆԵՐ

»»» Այս կոտորածը պատճառ դարձաւ կրօնական պատերազմներու, որոնք արդէն սկսած էին 1562-ին, սակայն աւելի հրահրուեցան այնուհետեւ՝ պատճառելով քաղաքական այլազան ոճիրներ, որոնց շարքին դուքս Գիզիի եւ Յանրի Գ. թագաւորի սպանութիւնը: Անոնք տեւեցին մինչեւ 1598 եւ վերջ գտան Յանրի Դ. թագաւորի շնորհիւ:

«Բարթոլոմէոսեան գիշեր» դարձուածքը կը խորհրդանշէ անպաշտպան մարդոց դաժան ջարդ ու կոտորած:

Ուշադրութիւն. իբրեւ պատմական դրուագի անուն՝ ան կը գլխադրուի՝ **Բարթոլոմէոսեան(2) գիշեր**, իսկ իբրեւ դարձուածք՝ կը գրուի փոքրատառով:

***Գորդեան հանգոյց

Ըստ յունական աւանդութեան՝ փռիզիացի Գորդիոսը,– որ համեստ գիւղացի մըն էր եւ պատահաբար թագաւոր դարձաւ,– շեւսի տաճարին կը նուիրէ իր եզին կառքը, որուն լուծը քեղիին, այսինքն՝ յառաջամասի ձողին, կապուած էր այնպիսի հնարամտութեամբ մը, որ կարելի չէր հանգոյցի ծայրերը գտնել ու անջատել լուծը կառքէն: Իսկ ան, որ յաջողէր քակել այդ հանգոյցը, պիտի տիրէր ամբողջ Ասիային:

Դարեր անցան այսպէս , եւ այդ հանգոյցը մնաց անլուծելի:

333-ին, Աղեքսանդր Մակեդոնացին, իր աշխարհակալական արշաւանքին սկիզբը, ազատագրեց Փռիզիան պարսիկներէն, մտաւ յիշեալ տաճարը եւ փոխանակ հանգոյցը քակել փորձելու՝ սուրի հարածով մը խորտակեց զայն, ինչ որ կը խորհրդանշէր Աղեքսանդրի՝ ուժին վերագրած գերակայութիւնը միտքի վրայ:

Այս դրուագը ծնունդ տուած է երկու դարձուածքի.
 ա) «Գորդեան հանգոյց», որ կը նշանակէ անլուծելի, կնճռոտ խնդիր:
 բ) «Աղեքսանդրեան լուծում», որ կը նշանակէ որեւէ անելի առկայութեան՝ տրուած արագ ու խիզախ լուծում:

***Դամոկլեսեան սուր

Կ'ըսուի նաեւ «դամոկլեսեան սուր»:
 Սիրակուսա նահանգի Դենիս բռնապետը անգամ

մը ընթրիքի հրաւիրեց իր մէկ մտերիմ ընկերը՝ Դամոկլեսը (Դ. դարուն Քա.), որ կը նախանձեր իրեն, եւ զայն կը նստեցնէ իր գահին վրայ՝ անոր գլխուն վերեւ ձիու բաշի մէկ հատիկ թելէ կախելով ծանր սուր մը: Կարելի է երեւակայել այն ահաւոր տագնապը, որ պատեց խեղճ Դամոկլեսը ընթրիքի տեւողութեան, մինչեւ որ սարսափած վար կ'իջնէ ան վերջապէս գահէն: Իր այս արարքով Դենիս կ'ուզէր իր հիւրին ու բարեկամին տալ պատկերացում մը ի մասին այն ծանր վտանգին ու մտմտութիւն, որոնց ենթակայ են իշխանաւորները իրենց իշխանութեան ամբողջ տեւողութեան:

Եւ այնուհետեւ «դամոկլեսեան սուր» բառակապակցութիւնը դարձաւ ընթացիկ դարձուածք մը, որ կը խորհրդանշէ գերագոյն վտանգ մը, սպառնալիք մը:

Ուշադրութիւն. պէտք չէ գլխադրել դարձուածքին առաջին եզրը:

***Դանայեան նուէր կամ Տրովադայի ձի

Այսպէս կը կոչուի այն փայտե ձին, որ յոյները, կամ դանայացիք,– ինչպէս կը կոչուէին անոնք,– տասը տարուան ապարդիւն պաշարումէ մը ետք լքեցին Տրովադայի պարսպներուն առջեւ ու հեռացան, իբրեւ թէ նահանջեցին: Այդ հսկայ ձիուն մէջ պահ մտած էր Ոդիսեւսը իր զինուորներով: Պատմութիւնը ծանօթ է. տրովադացիները մեծ հրճուանքով դիմաւորեցին այդ «նուէրը»: Միակ հակառակորդ եղաւ քրմապետը, որ ի զուր յորդորեց իր հայրենակիցները՝ ներս չառնել այդ փայտե անիծեալ ձին: Իսկ երբ հարցուցին անոր, թէ ինչո՞ւ կը հակառակի, փորձառու քրմապետը, որ լաւ ծանօթ էր հակառակորդներուն խորամանկութեան, պատասխանեց, ըստ լատին բանաստեղծ Վիրգիլիոսին. «Ընծայ բերող յոյնէն անգամ կը վախնամ» (Timeo danaos et dona ferentes):

Տրովադացիք մտիկ չըրին քուրմին եւ պարսպներէն ներս կրեցին ձին, ապա անձնատուր եղան անկաշկանդ խնջոյքի մը՝ առատօրէն ուտելով, խմելով ու հարբելով: Այդ կացութենէն օգտուելով՝ Ոդիսեւս եւ ընկերները դուրս եկան ձիուն որովայնէն եւ սրախողխող ըրին հարբած տրովադացիները, տիրեցին քաղաքին ու այրեցին զայն:

Այսպէս ալ «դանայեան նուէր կամ ընծայ» դարձուածքը այնուհետեւ խորհրդանշեց խորամանկութեամբ, նենգութեամբ տրուած որեւէ առարկայ, որ կը կործանէ ստացողը:

«Տրովադայի ձի» բառակապակցութիւնը ունի նոյն նշանակութիւնը:

*** Դանայեան տակառ

Ըստ յունական դիցաբանութեան՝ Յին Յունաստանի թագաւորներէն մէկը՝ Դանայոսը, ունէր 50 աղջիկ, որոնք կը կոչուէին «Դանայեան բոյրեր»:
 Ասոնցմէ 49-ն իրենց ամուսնութեան առաջին գիշերն իսկ սպանեցին իրենց ամուսինները: Իրենց այս արարքին համար անոնք գացին դժոխք, որուն չաստուածուիին, իբրեւ գերագոյն պատիժ, >>>

ԱԹԵՇԵԱՆԻ ԴԱՍԵՐԸ

Արամ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

(Նկարը՝ ժամանակ էն)

Եւ այսպէս, Պոլսոյ պատրիարքարանի շուրջ մի քանի ամիս տեսած թնչուկը հանգուցալուծուեց յօգուտ Թուրքիայի իշխանութիւնների դրածոյ Արամ Աթէշեանի: Թէեւ մի քանի ամիս առաջ Էջմիածնում Աթէշեանը խոստանում էր ընդունել տեղապահի ընտրութիւնների ցանկացած արդիւնք, եւ չնայած այն բանին, որ այդ ընտրութիւններում նա խոշոր հաշուով պարտուեց, Թուրքիայի իշխանութիւնները երկու ոտքը դրեցին մի կօշիկի մէջ եւ բացականքեցին՝ «ուզում ենք Աթէշեանին եւ վերջ»: Պոլսում ապրում է մի քանի տասնեակ հազար հայ, չգիտեմ, թէ որքանով է նրանց խնդիրը հետաքրքիր մնացած 10 մլն հայութեան համար: Բայց մի քանի յատկանշական պահ այդ պատմութեան մէջ, այնուամենայնիւ, կայ. նախեւառաջ, իհարկէ, մեր՝ հայերիս, ոչ միաբան լինելը, անձնական հաւակնութիւնները ընդհանրական շահից վեր դասելը: Կստահ եմ, որ նոյնիսկ Թուրքիայի նման գրեթէ բռնապետական երկրում, եթէ, ասենք, Պոլսի հայերի ամբողջ վերնախաւը այս հարցում ունենար մէկ միասնական կարծիք, դժուար թէ հնարաւոր լինէր նրա վզին փաթաթել իրենէ ոչ ընդունելի որոշում: Իհարկէ, այս համատեքստում իր բացասական դերը խաղաց նաեւ Ստամբուլի հայագգի օլիգարխ Պետրոս Շիրիսօլուի չափից դուրս սերտ կապը Թուրքիայի իշխանութիւնների հետ: Բայց դէ՛ նման երկրներում ո՞ր օլիգարխը ոտից գլուխ կախուած չէ իշխանութիւններից:

Երկրորդ բնորոշ պահն այն է, որ իշխանութիւնները Թուրքիայում թէ այլուր գերադասում են գործ ունենալ սահմանափակ մտաւոր ունակութիւններ ունեցող տեղական իշխանիկի հետ: Պարզ է, որ Պոլսոյ պատրիարքը չի կարող հրապարակաւ յայտարարել, թէ Օսմանեան Թուրքիան ցեղասպանութիւն է իրականացրել հայերի նկատմամբ: Բայց նախորդ պատրիարքները, այդ թւում՝ առ այսօր *դէ յուրէ*՝ այդ պաշտօնը զբաղեցնող Մետրոպ արքեպիսկոպոս Մուրթաֆեանը, գտնում էին այդ նուրբ հարցին առերեսուելուց խոյս տալու ճկուն դիւանագիտական ձեւը: Իսկ ասիա Արամ Աթէշեանը ոչ թէ խուսափում է այդ ցաւոտ հարցին անդրադառնալուց, այլ բաւականին քու եւ շողոքորթ եղանակով առաջ է տանում թուրքական քարոզչութեան թեգերը: Դա առաւել ցայտուն երեւաց այն ժամանակ, երբ Գերմանիայի Բունդեսթագը ճանաչեց Հայոց ցեղասպանութիւնը եւ արժանացաւ Աթէշեանի դատապարտմանը, ինչպէս նաեւ այս օրերին, երբ նա հայ համայնքի անունից ողջունեց թուրքական զօրքերի ներխուժումը Սիրիա: Երկու դէպքում էլ հայոց եկեղեցու եպիսկոպոսը կարող էր պարզապէս լռել: Երբ գրեթէ ամեն օր

ԹԵՒԱԻՐ ԽՕՍԵՐ ԵՒ ԴԱՐՁՈՒԱԾԵՆԵՐ

»»» անոնց պարտադրեց շարունակ լեցնել տակաւ մը, որ յատակ չունէր: Ասկէ ալ կը յառաջանայ «դանայեան տակառ» դարձուածքը, որ կը խորհրդանշէ անօգուտ ճիգը, անպտուղ աշխատանքը, անվախճան յոգնութիւնը:

Նոյնին անմիջական հետեւողութեամբ յառաջացած է նաեւ «դանայեան աշխատանք» դարձուածքը, որ բացատրութեան չի կարօտիր:

Գրիգոր Չոհրապ իր «ճիտին պարտքը» պատմութեան մէջ շատ յաջող կիրարկած է այս դարձուածքը՝ «դանայեան տակառ» անուանելով անոր հերոսին՝ Յուսէփ աղային պայուսակը, որ հեզ մարդը ամբողջ երեսուն տարի լեցուցած էր ուտեստեղէնով եւ միշտ ալ ամէն առաւօտ պարտապ գտած էր զայն: Այդ պայուսակը լիացնելու հոգէն ան «կը փրկուի» միայն այն օրը, երբ քարով կը լեցնէ զայն ու կը կախէ ճիտին, այսինքն՝ վիզին, եւ այդպէս ալ ջուրը կը նետուի ու խեղդամահ կը դառնայ:

Կայ այս անունին կապուած, սակայն նուազ ծանօթ դարձուածք մըն ալ, որ է «դանայեան նուէր»-ը. տեսնել նախորդ հատուածը: ■ Ա. Ե.

(ԱՆՍ ՕՐ)

(Շարունակութիւնը՝ մեր յաջորդ թիւով)

(1) 1918-ին, ռուսական բանակներու տունդարձի օրերուն, երբ Արեւմտեան Հայաստանի ճակատները կը քայքայուէին, Ա. Ա. Ահարոնեան Թիֆլիսի մէջ խօսեցաւ ճառ մը՝ բնաբան ընտրելով «Hannibal ad portas» դարձուածքը. որբա՛ն տեղին, որբա՛ն արտայայտիչ: Շատ դիպուկ ու տեղին կիրարկութիւն մըն ալ կը գտնենք Վազգէն Շուշանեանի գրիչին տակ. «Այս ճգնաժամային տարիներուն, երբ ողջ ժողովուրդներու, ազգերու եւ պետութիւններու ...խաղաղութիւնն ու կեանքը վտանգի տակ են, ...երբ մենկիբայլ մեր դռան առջեւ է... (կ'ակնարկէ մօտալուտ Բ. համաշխարհային պատերազմին. «Բագին», 1-2-3, 1995, էջ 127):

(2) Մեզի անծանօթ պատճառներով՝ արեւելահայերը **Բարդուղիմէոս**-ը դ-ով կը տառադարձեն: Աստուածաշունչը՝ գրաբար թէ աշխարհաբար, ունի միայն Բարթողիմէոս. Աճառեան նմանապէս գրած է **թ**-ով (Անձնանունների բառարան): Յունարէնը զայն կը գրէ **θ**-ով, որ խուլ-շնչեղ է ու կը համապատասխանէ մեր **թ**-ին:

լրատուամիջոցներով խոսուում էր այս ինդրի մասին, ես ինձ մի հարց էի տալիս՝ մի՞թէ Պոլսի հայերի կեանքն այդքան կախուած է պատրիարքի անձից: Արամ Աթէշեանը Թուրքիայի իշխանութիւնների խամաճի՞կն է՝ դէ թող վայելի իր շէֆերի նուիրաբերած պաշտօնը: Մի՞թէ ցանկացած պոլսահայ պարտադիր պետք է առնչուի պատրիարքարանի հետ: Եթէ մարդը հաւատացեալ է, ապա նա կարող է կազմակերպել իր հոգեւոր կեանքը՝ չջիւղելով որեւէ եպիսկոպոսի հետ: Նա կարող է գտնել պարկեշտ, համեստ, իսկապէս հաւատացեալ մի քահանայի եւ իր շփումները եկեղեցու ու կրօնի հետ իրականացնել այդ անձնաւորութեան միջոցով: Այդպիսի քահանաներ հաստատ կան Պոլսում: Ընդհանրապէս, պարկեշտ քահանաներ շատ անելի յաճախ են հանդիպում, քան պարկեշտ եպիսկոպոսներ: Այդպէս է ոչ միայն Թուրքիայում: ■

(ԱՌԱՒՕՏ)

BOULANGERIES SOLIDAIRES DE MIASSINE: UN MODÈLE D'INTÉGRATION

Fermelement ancré dans la culture arménienne, le pain revêt une grande importance dans l'alimentation des Arméniens et la vénération pour le pain trouve son expression dans les bénédictions, les vœux et les serments. Dans l'usage courant on emploie le mot "pain" au sens de "repas" voire de nourriture", d'où les expressions "partager son pain", "gagner son pain à la sueur de son front", "ôter le pain à quelqu'un", "grève du pain" (grève de la faim), etc. Lors des mariages traditionnels, le pain lavash est placé sur les épaules des jeunes mariés pour leur souhaiter prospérité et fertilité. Selon une autre tradition, observée de nos jours pendant les cérémonies officielles, on accueille les invités avec du pain et du sel.

La symbolique du pain dans la culture arménienne est à l'origine du lancement par la Fondation *Miassine* de la première boulangerie-pâtisserie solidaire en avril 2016 dans le village de Prochian, à une douzaine de kilomètres d'Erevan, suivie d'une deuxième à Gumri en décembre 2017.

Créée en 2009 en Arménie, la fondation *Miassine* ("ensemble" en arménien) est le fruit d'une amitié entre 4 personnes (Anaïs Krikorian, Astrig Marandjian, Janik Manissian et Silva Mekinian) engagées pour le développement humain du peuple arménien en favorisant des synergies entre différents acteurs qui partagent les mêmes valeurs: solidarité, transmission du savoir, valorisation des ressources locales.

Préoccupée par le destin des orphelins et enfants en situation difficile une fois atteint l'âge de quitter les bancs et les dortoirs des internats, **Astrig Marandjian**, présidente de la fondation *Miassine*, a eu l'idée de créer ces boulangeries-pâtisseries afin de leur offrir un cadre d'apprentissage professionnel qui puisse leur permettre d'entrer dans la vie active et subvenir à leurs besoins.

"C'est pour donner à ces jeunes une perspective de vie et de développement dans leurs propre pays que ce projet ambitieux de formation et d'insertion profes-

sionnelle et sociale a été lancé. Six mois durant, quatre adolescents sont initiés au métier de boulanger-pâtissier avant d'entamer un stage professionnel de six mois, le temps de s'autonomiser et de trouver leur place sur le marché du travail. Par la suite, ils cèderont leur place à un autre groupe de jeunes. Apprenti ou stagiaire, ils reçoivent, tout au long de leur participation au projet, une rémunération basée sur le salaire minimum en Arménie et bénéficient d'un suivi durant leur formation aussi bien que lors de leur insertion professionnelle."

Cette initiative a suscité l'enthousiasme d'un couple de boulangers français, qui ont travaillé deux mois à la boulangerie de Prochian à titre bénévole pour former les maîtres formateurs et les jeunes apprentis aux secrets de la fabrication du pain français. Cela leur a permis en même temps de se familiariser avec la fabrication du pain arménien "matnakache".

Depuis le lancement du projet, l'offre s'est élargie et les deux boulangeries proposent un grand choix de pains arméniens (somine, matnakache), français (baguettes, petits pains, tresses, etc.) des viennoiseries et un service traiteur. Fidèle aux principes de l'économie solidaire, la gestion de ces boulangeries vise l'équilibre financier à travers la recherche de clients commerciaux afin de pouvoir durablement assurer gratuitement la formation des jeunes apprentis et la distribution de pains et gâteaux à des institutions sociales.

"Nous avons déjà des partenaires stables tels que l'Université française, l'usine de Textile, l'usine de Cognac de Prochian, la maternelle française et des restaurants, qui achètent notre pain. Cela nous permet d'assurer l'approvisionnement gracieux en pain de 3 orphelinats et une maison de retraite. Nous espérons qu'avec le développement de nos activités nous atteindrons graduellement une autonomie financière" fait remarquer Astrig Marandjian.

Quant au financement de départ de 30'000 euros, comprenant la rénovation et l'aménagement des locaux et l'achat des équipements, il provient prin- >>>

BOULANGERIES SOLIDAIRES DE MIASSINE: UN MODÈLE D'INTÉGRATION

►►► cipalement des membres fondateurs de *Miassine*. La boulangerie de Prochian bénéficie aussi du soutien de l'association SPFA (Solidarité Protestante France-Arménie), Solidarity Crédit Agricole, Fondation SOAR et des amis suisses, alors que celle de Gumri a été réalisée en partenariat avec la fondation Stépan Gishian.

Outre les boulangeries solidaires, les projets réalisés ou soutenus par *Miassine* depuis 9 ans vont de la réfection d'un internat pour enfants handicapés et de la cuisine d'un établissement de soins pour personnes handicapées, à la création d'une association des B&B et l'organisation des voyages thématiques, en passant par le soutien des jeunes musiciens virtuoses "Les Nouveaux noms d'Arménie". Rappelons que cette formation s'est produite à Genève à trois reprises dans le passé.

Miassine est aussi à l'initiative d'un vaste projet d'intégration des jeunes vulnérables dans le monde du travail à travers des cycles d'orientation professionnelle à Erévan, Gumri et Vanadzor. Les jeunes apprennent à choisir leur métier, visitent les entreprises qui les intéressent, préparent leur CV et lettres de motivation pour mieux se présenter devant l'employeur et accroître leur chance de se faire embaucher.

Pour Astrig Marandjian, *Miassine* est devenue une vocation, la volonté de partager ce qui lui a été donné. "En effet, après avoir perdu mes parents dans le terrible tremblement de terre de Gumri en 1988, j'ai été parmi les 40 orphelins accueillis à Paris par des femmes franco-arméniennes dans le cadre d'un camp. C'est là que j'ai rencontré Anaïs Krikorian, cofondatrice de *Miassine*, qui m'a parrainée jusqu'à mes études supérieures. A travers *Miassine*, j'essaie de donner à d'autres jeunes ce que j'ai reçu, un coup de pouce qui leur permettrait de s'autonomiser et de prendre leur destin en main."

"Notre message à nos partenaires humanitaires, qu'ils soient en Arménie ou dans la Diaspora, est le suivant: l'Arménie a encore besoin de votre action humanitaire mais celle-ci doit être orientée vers la création d'emplois afin que les Arméniens restent dans leur pays. Notre production du pain est un exemple d'entreprise sociale et notre objectif est de le répandre en Arménie." ■

M. S.

Informations: www.miassine.org

LA DIFFICILE CONQUÊTE POLITIQUE DES ARMÉNIENNES

Par Antoine COLOMBANI

Tirillées entre les influences des pays occidentaux, de son grand voisin russe et de l'orthodoxie religieuse, les Arméniennes s'émancipent peu à peu. Dans le monde politique plus qu'ailleurs, certains vieux réflexes ont la vie dure.

Avec 19 députées – 5 de plus qu'en 2012 – le Parlement Arménien est 108ème au classement des pays selon la part des femmes au sein des chambres parlementaires. Comme dans la société civile les lignes bougent, peu à peu. «Il y a encore quelques années, voir une femme derrière un volant était une chose peu commune, aujourd'hui personne ne se pose plus la question», explique, optimiste, Anna Hakobyan, rédactrice en chef du site armtimes.com.

«En politique, il faudra encore plusieurs années avant que les femmes parviennent à accéder aux mêmes cercles d'influence que les hommes», estime-t-elle. Certes, les dernières élections législatives d'avril 2017 ont instauré une part obligatoire de 25 % de femmes sur les listes des partis. Et si tous s'y sont soumis dans les faits, rien n'a vraiment changé d'après la journaliste, «pour l'instant, cette avancée est plus cosmétique que structurante.»

Un changement en douceur

Izabella Abgaryan, bloggeuse très active sur les réseaux sociaux et reprise sur différents sites internet de médias arméniens, en veut pour preuve la place des femmes sur ses dites-listes. «La loi contraint les partis à mettre au moins une femme parmi les quatre premiers noms de leurs listes», explique-t-elle. Or, la quatrième place n'est souvent pas suffisante, et beaucoup des autres femmes se retrouvent bien plus bas.

La députée Mané Tandilyan

Mais certains contre-exemples viennent redorer le tableau, comme celui de Mané Tandilyan. La députée de la coalition *Way Out Alliance* (YÉLK) membre du parti *Bright Armenia* et dans l'opposition fait figure d'exemple. «Elle a réussi l'exploit d'être élue sur son seul nom, pas grâce aux votes pour son parti», relève la bloggeuse enthousiaste. Pour elle comme pour Anna Hakobyan, les principaux obstacles résident dans les esprits.

►►►

LA DIFFICILE CONQUÊTE POLITIQUE DES ARMÉNIENNES

>>> Fracture générationnelle

L'Arménie connaît aujourd'hui un affrontement direct entre l'influence des démocraties venues de l'Ouest et l'héritage de l'URSS. D'après Izabella Abgaryan, les rares exemples féminins de longévité politique sont le résultat d'une adaptation et d'une reproduction des réflexes de l'ancien monde. Comme des exceptions qui confirment la règle. Hranush Hakobyan, par exemple, est recordwoman de longévité à l'Assemblée. «*Elle est passé d'activiste communiste avant l'indépendance à députée. Aujourd'hui, elle enchaîne son deuxième mandat au ministère de la diaspora, sous un gouvernement de droite...*», dit-elle désabusée.

La députée Léna Nazaryan (photo Antoine Colombani)

Élue pour la première fois aux législatives d'avril 2017, Léna Nazaryan a de l'ambition. Elle est aussi membre de la coalition YËLK, en tant que représentante du parti *Civil Contract* qu'elle a elle-même fondé. Elle déplore à quel point les mentalités peinent à évoluer. «*Souvent, les gens me demandent qui m'a nommé. Je leur réponds: c'est moi qui me suis nommée.*» Elle le martèle : elle ne doit rien à personne.

Conquérir le débat public

La question des inégalités hommes-femmes n'est pas encore dans le débat public, même lors des importantes échéances électorales. Izabella Abgaryan s'était présentée aux législatives en 2012, sans réussite. «*Comme je n'avais pas d'antécédents politiques, on a cherché à me salir à travers mon mari, alors procureur, qu'on accusait de me manipuler. Il a été obligé d'aller s'expliquer à la télévision pour affirmer que j'étais indépendante.*»

Avec Mané Tindalyan, Léna Nazaryan représente «*un nouveau style de femme politique. Elles ne sont pas là pour faire jolies. Elles incarnent un changement de mentalité.*» Et en effet, Léna Nazaryan a presque fait de la cause féminine son sacerdoce. Elle souhaite tordre le cou aux idées préconçues qui voudraient qu'une femme ne puisse se faire toute seule. «*J'en suis la preuve incarnée*», affirme-t-elle avec autorité.

Pour elle, il y a deux façons de changer le machisme de la vie politique: «*la première c'est de provoquer le*

Les Grandes puissances, l'Empire ottoman et les Arméniens dans les archives françaises, 1914-1918

Arthur BEYLERIAN

préface de J. B. Duroselle
postface de Raymond Kévorkian

Editions Sigest

Nouvelle édition,
avec 5 cartes couleurs, redessinées

Le recueil de documents édité par Les Publications de la Sorbonne en 1983, qui fait l'objet aujourd'hui d'une réédition, est une somme considérable. Préfacé par Jean-Baptiste Duroselle, spécialiste de l'histoire des relations internationales, cet ouvrage marque en quelque sorte l'entrée de la Question arménienne dans la sphère universitaire française, comme un objet d'étude. Il reste à ce jour l'outil de référence pour documenter la politique ottomane de la France, pour saisir le niveau d'information dont disposaient les autorités françaises alors que la destruction des Arméniens ottomans était en cours.

Raymond KEVORKIAN
Paris, 2017

«*Question en suspens de l'histoire contemporaine*»: tel est le jugement d'Arthur Beylerian sur la question arménienne, telle qu'elle dérive de conflits séculaires et plus particulièrement du drame épouvantable des années 1915 et 1916...

Arthur Beylerian, avec un inlassable courage et selon les méthodes historiques les plus éprouvées, est devenu l'un des meilleurs spécialistes mondiaux de la «question» arménienne. Il a travaillé dans presque tous les dépôts d'archives européens, Union soviétique comprise, et aux États-Unis. La formidable documentation qu'il a réunie lui a permis, s'agissant des archives françaises, de pouvoir les replacer dans un cadre extrêmement large et d'en bien situer l'importance.

Par ailleurs, alors qu'il existe depuis longtemps un recueil anglais et un recueil allemand concernant les affaires d'Arménie pendant la grande guerre, rien de tel n'existait pour les documents français...

De tels documents méritaient de sortir de l'ombre.

J. B. DUROSELLE
Paris, 1983

changement mais pour cela il faut gouverner. La seconde, c'est d'incarner le changement avec tes actes, avec tes mots.» À l'écouter, il reste encore du chemin à parcourir. Lors de sa première session parlementaire, l'un des assesseurs lui aurait dit : «*tu es l'assistante de qui?*» ■

A.C.

(PAPIERS D'ARMÉNIE)

ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՄԸ՝ ՀԱՅԱՏԱՌ ԹՐԵՐԵՆՈՎ ԳՐՈՒԱԾ 100ԱՄԵԱՅ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ ԳՐԵՒ ԿԵՐԱԾՈՒԵՑԱՆ

Թուրք պատմաբան Շիվերիւ Ըլըճաք հետազոտած է հայ ընտանիքի մը 100 տարուայ պատմութեամբ հայատառ թրքերէնով գրուած նամակները եւ զանոնք մեկտեղելով վերածած է գրքի: Նամակները հաւաքագրուած ու գրքի վերածուած են «սիրելի որդույս՝ Կարապետին» խորագրի տակ: Գիրքը հրատարակուած է «Փրեսս Յիսթորի» հրատարակչատունէն:

Պատմաբանը կը նշէ որ նամակները կը պատկանէին ծագումով կեսարացի էֆթեյէ գիւղէն Յարուփին Գոճայեանին: Յարուփին Գոճայեան ու իր որդին՝ Կարապետ Գոճայեան մինչեւ 1915ի դէպքերը, ծանր պայմաններու պատճառով Օսմանեան Կայսրութենէն մեկնած էին Ամերիկա: Անոնք նամակագրական կապ պահպանած էին գիւղի իրենց հարազատներուն հետ: Նամակները բաւական յուզիչ են, քանի որ այդ նամակներուն մէջ կ'արտայայտուի Գոճայեանի կարօտը՝ գիւղին հանդէպ: Նամակներուն մէջ Յարուփին Գոճայեան իր հարազատներուն հետ կը խօսի առօրեայ հարցերու, հոգերու մասին: 1915էն ետք Գոճայեանի ու անոր հարազատներու միջեւ կապը կ'ընդհատուի. ան քանի մը տարի նամակ չի ստանար:

Երեք տարի վերջ, 1918ին, գիւղէն կու գայ նամակ մը, որմէ յայտնի կը դառնայ թէ Գոճայեանի ընտանիքն ու բոլոր հարազատները զոհ դարձած են աղէտին: Այս նամակները Յարուփինի ու Կարապետի համար Ամերիկայի մէջ եղած են ոչնչացուած ընտանիքէն միակ յուշ մը: Նամակները բացայայտուեցան այն ժամանակ երբ Գոճայեաններու ընտանիքի ամերիկաբնակ ժառանգորդները սկսան հետաքրքրուիլ իրենց արմատներով: Այս նամակները ենթարկուած են գիտական ուսումնասիրութեան:

Ըլըճաք կը խոստովանի թէ թրքական պատմագրութիւնը հայերը կը ներկայացնէ որպէս պետութեան դէմ ապստամբած ազգ մը, մինչդեռ իրականութիւնը

ԱՐՑԱԽԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ԿԱՊՈՂ ԵՐՐՈՐԴ ԱՅԼԸՆՏՐՈՒՆՔԱՅԻՆ ԱԻՏՈՃԱՆԱՊԱՐՅԸ

Մեկնարկել են Քարվաճառ-Նորաբակ-Սոթք՝ Արցախը Հայաստանին կապող երրորդ այլընտրանքային ավտոճանապարհի կառուցման նախապատրաստական աշխատանքները:

Այս մասին «Արցախպրես»-ի թղթակցի հետ զրոյցում ասել է Արցախի Հանրապետութեան քաղաքաշինութեան նախարարի առաջին տեղակալ Պաւլ Լաչարեանը:

«Քարվաճառ քաղաքից Գեղարքունիքի մարզի Սոթք գիւղ հասնելու և հիմնական մայրուղուն միանալու համար կը կառուցուի մօտ 26 կմ երկարութեամբ ավտոճանապարհ: Այսպիսով, կ'ունենանք երրորդ բարեկարգ այլընտրանքային ճանապարհը, որն Արցախը կը կապի մայր հայրենիքի հետ»,- նշել է քաղաքաշինութեան փոխնախարարն՝ անլացնելով, որ այս պահին կատարուում է խորքային և մակերևութային ուսումնասիրութիւն՝ ջրահեռացման համակարգերի, անհրաժեշտ ենթակառուցների, ինժեներական և արհեստական կառուցուածքների տեղադրման՝ ճիշտ լուծումներ տալու ուղղութեամբ:

Նոր ճանապարհի կառուցման աշխատանքները կ'ընթացաբարդուեն եղանակի տաքացման հետ, եւ նախատեսուում է ավարտել մինչեւ տարեվերջ: ■

(ԱՐՑԱՒ ԼՐԱՏՈՒԿԱԼ)

այդպէս չէ: «Թուրք պաշտօնական պատմագրութիւնը հայերը կը ներկայցնէ որպէս զէնք ի ձեռին թուրք սպաննելու երդում տուած հրէշ, որոնք կ'ապստամբէին պետութեան դէմ: Պաշտօնական պատմագրութեան մէջ կը նշուի որ հայերն է որ մեղաւոր են իրենց դէմ կատարուածի համար: Այս նամակներուն ուսումնասիրութիւնը սակայն ցոյց կու տայ որ այդ ամէնը չի համապատասխաներ իրականութեան եւ որ հայերն այ իրական կեանքի իրական մարդիկ են, անոնք այ կը հիւանդանան, կը սիրեն, կատեն, կը մտածողուն ձմրան սնունդի պաշար հաւաքելու համար, ջանք կը թափեն իրենց զաւակները կրթութեան տալու ու պարտքերը վերադարձնելու համար», կ'ըսէ Շիվերիւ Ըլըճաք: Նամակները թուրք պատմաբանին տրամադրած է Գոճայեանի հարազատներէն ճոնաթան Վարժապետեան: Կը նշուի որ պատմագրական ուսումնասիրութիւններու տեսանկիւնէն Գոճայեան ընտանիքի նամակները խիստ կարեւոր ու արժեքաւոր աղբիւր կը հանդիսանան: ■

(ՆՈՐ ՄԱՐՄԱՐ)

Nettoyages

Tél. +41(0)22 785 01 85

15, ch. Pré-de-la-Fontaine
1217 MEYRIN
Fax +41(0)22 980 02 37
E-mail big-net@big-net.ch

www.big-net.ch

Nos destinations se
→ Arménie, Géorgie,
Iran, Kazakhstan,
Kirghizistan, Mongolie,
Ouzbékistan, Tadjikistan,
Turkmenistan

Osez la différence!

Site des Arsenaux 9, CP 65, Triboung, Suisse.
Tél.: +41 26 322 7277

Koryunji 7, 0625, Erivan, Arménie.
Tél.: +374 10 52 06 07

www.voyage-en-arménie.com
www.routa-da-la-soie.com

ՊԱՍՔԵՐՈՒ ԵՐԿՐԻՆ ՄԷՋ ԶԱՅԵՐՈՒ ԱԶԳԱԿԱՆՆԵՐԸ

Աւելի քան չորս հազար քիլոմետր իրարմէ հեռու գտնուող հայ եւ պասք ժողովուրդներուն նմանութեան մասին քիչ չէ գրուած: Սակայն շատ բան դեռ չէ բացայայտուած: Խօսքը հայերուն եւ պասքերուն մասին է:

Յակառակ անոր որ պասքերը անյիշելի ժամանակներէն կը բնակին Իտալիոյ հիւսիսը եւ Ֆրանսայի հարաւը, սակայն այդ առեղծուածային ժողովուրդին ծագման մասին միասնական տեսութիւն չկայ, ինչպէս նաեւ չկայ միասնական կարծիք անոնց լեզուին ծագման մասին:

Խորհրդային գիտութիւնը ձգտած է ազգակցական կապեր գտնել պասքերու եւ վրացիներու միջեւ, սակայն այդ վարկածը չէ հաստատուած՝ փաստերու բացակայութեան պատճառով: Իրենք՝ պասքերը, կտրականապէս կը հերքեն այդ վարկածը:

«Անոնք ոչ միայն կը հերքեն, այլ նոյնիսկ քննադատով կ'ընդունին զայն: Պասքերը համոզուած են, որ այդ վարկածը յորինած է Սթալինը՝ Եւրոպայի մէջ յեղափոխութեան գաղափարը տարածելու համար», Sputnik Արմենիայի հետ զրոյցին ընթացքին ըսած է բազմաթիւ վաւերագրական ֆիլմերու եւ հաղորդումներու հեղինակ Արտակ Աւտայեանը, որ նաեւ վաւերագրական ֆիլմ նկարած է պասքերուն մասին:

Նախապէս հրապարակումներ կատարուած են պասքերու եւ հայերու միջեւ ազգակցական կապի մասին: Յետաքրքրական է, որ առաջին անգամ այդ մասին խօսած են Էուսկադիի (Էուսկադի – պասքերու երկրին անունը) հետազոտողները եւ ազգագրագետները, որով խիստ հետաքրքրած են տեղի գիտնականները:

«Երկար տարիներ մեր միտքէն անգամ չէ անցած, որ հիւսիսային Սպանիոյ այս ժողովուրդը հայերու հետ կապեր ունի», նշած է Աւտայեանը:

Անոր խօսքով՝ այն տեսութեանը, որ պասքերը արմատներով կը սերին Յայաստանէն, կը յառին ոչ միայն Պասքոնիոյ գիտնականներու եւ ազգագրագետներու մեծամասնութիւնը, այլ նաեւ բնակչութեան զգալի մասը:

«Նոյնիսկ պասքերու ազգայնամոլական տրամադրութիւն ունեցող բնակիչները վստահ են եւ կը պնդեն, որ անոնք 5000 տարի առաջ եկած են Յայաստանէն», ըսած է ան:

Լուսահոգի հետազոտող Վահան Սարգսեան, որ նաեւ Պասքերու արքայական ակադեմիայի պատուաւոր անդամ էր, անոնց գիտնականներուն հետ միասին ուսումնասիրած է երկու ժողովուրդներուն միջեւ կապերը, մասնաւորապէս՝ հայոց լեզուն եւ եռակերանը:

«Վահան Սարգսեանը պասքեան ստեղծագործութիւնները թարգմանած է հայերէնի, ընդ որում այդ աշխատանքները անոնք պատուիրած են », ըսած է Աւտայեանը:

Ստեղծագործութիւններէն մէկը, զոր թարգմանած է Սարգսեանը, ճոզէՖ Ակուսդին Շաոյի «Այտոր: Կան-

տաբրիական լեկենտ» գործն է, որ առաջին անգամ հրապարակուած է 1845 թուին «Արիել» թերթին մէջ: Այն հսկայական ազդեցութիւն ունեցած է պասքագիտութեան զարգացման եւ պասքեան ազգային ինքնագիտակցութեան ձեւաւորման մէջ:

Գլխաւոր հերոսը Այտորն է, զոր հեղինակը կը ներկայացնէ որպէս իրենց ժողովուրդին նախահայրը: Ինչպէս կ'ենթադրեն հետազոտողները, այդ անունը ծագած է պասքեան aïtoiren seme (արիսթոկրատաբարիւն) բառակապակցութենէն:

Միւլենոյն ժամանակ, Այտոր անունը բառացիօրէն կը համապատասխանէ հայի թոռ արտայայտութեանը. **Այտոր = հայ թոռ**: Այդ մասին գրած է նաեւ գերմանացի հայագետ Եոզէֆ Քարսթը:

Աւտայեանի խօսքով՝ այսօր Այտորը Պասքոնիոյ տղամարդոց ամենատարածուած անուններէն է:

Հիմնուելով Վահան Սարգսեանի ուսումնասիրութիւններուն վրայ՝ ան գտած է ընդհանրութիւններ ունեցող բառերու օրինակներ: Անոնց շարքին են՝ «կարտել», «ճմռթել», «հուռթի» (բերրի), «որդի», «քար» բառերը: Յայերէնով կ'ըսուի դաշտավայր, պասքերու լեզուով՝ «ծաւալատեղ»: Երկու լեզուներուն «ջ» ժխտածանցը նոյն իմաստը ունի, իսկ բառերու վերջաւորութեան «ք» տառը կ'արտայայտէ յոգնակի թիւ: Անկախ ասոնցմէ, երկու լեզուներուն մէջ կը համընկնին բայերու խոնարհումները:

Աւտայեանի խօսքով՝ լեզուներու միջեւ նմանութիւնը յաճախ կը հասնի այն աստիճանի, որ երբեմն կարելի կ'ըլլայ հասկնալ բառակապակցութիւններու եւ նախադասութիւններու իմաստը: Ան կը նշէ, որ Էուսկարին հայերէնի արխայիկ տարբերակն է. պէտք է հաշուի առնել այն փոփոխութիւնները, որոնք տեղի ունեցած են 5000 տարիներու ընթացքին, առաւել եւս, որ լեզուները տարբեր կերպով զարգացած են:

Երկու երկիրներուն տեղանունները նոյնպէս նման են, օրինակ, պասքերը ունին Արայեռ, որուն ստորոտէն կը հոսի Արաքս գետը: Այնտեղ նաեւ Տեքա (Տեքետ), Ուրմիա գետեր կան: *«Ինչպէս ինծի պատմեցին պասքերը, անոնք ցանկացած են իրենց պատմական հայրենիքի տեղանունները բերել նաեւ այստեղ, բայց քանի որ Եսկուատիոյ մէջ լիճ չկայ, անոնք Տեքա եւ Ուրմիա անուանումները տուած են գետերուն»*, ըսած է Աւտայեանը:■

(ՅՈՒՐԻՇՈՆ)

LA FIN DES PROTOCOLES ARMÉNO-TURCS DEVRAIT ÊTRE UNE LEÇON POUR LES DIRIGEANTS ARMÉNIENS

Par Harut SASSOUNIAN

Le 1er mars, lors d'une réunion du Conseil de sécurité des Nations Unies, le président arménien a finalement déclaré nuls et non-avenus les tristement célèbres protocoles arméno-turcs. Depuis 2009, le président Sargsyan a plusieurs fois prévenu qu'il enlèverait les protocoles de l'agenda du Parlement, sauf si la Turquie les ratifiait rapidement. L'avertissement le plus récent du président Sargsyan a été fait en septembre dernier pendant son allocution à l'Assemblée générale des Nations Unies. Il a affirmé qu'il déclarerait les protocoles nuls et non-avenus avant le printemps 2018.

Les protocoles ont été signés par le ministre des Affaires étrangères de l'Arménie, Edward Nalbandyan, et le ministre turc des Affaires étrangères, Ahmet Davutoglu, le 10 octobre 2009, à Zurich en Suisse. Les ministres des Affaires étrangères de la Russie, de la France, de la Suisse, la secrétaire d'État américaine et des officiels de haut rang de l'Union européenne étaient également présents à la cérémonie de signature.

Le long texte des protocoles appelait à l'ouverture des frontières entre l'Arménie et la Turquie et à l'établissement de relations diplomatiques entre les deux pays. Les protocoles contenaient aussi beaucoup d'autres sujets sans rapport, tels que la reconnaissance de la frontière arméno-turque actuelle et la création d'une commission historique chargée d'examiner les problèmes entre les deux pays, c'est-à-dire le génocide arménien.

Suite à cela, il y a eu un tollé mondial contre l'adoption des protocoles avec des protestations en Arménie et dans les communautés de la diaspora. Peu avant la signature des protocoles le 10 octobre 2009, le président Sargsyan a entamé une tournée mondiale des plus grandes communautés arméniennes, à Paris, New York, Los Angeles, Beyrouth et Rostov-sur-le-Don (Russie) pour soi-disant écouter leurs préoccupations concernant les protocoles. Toutefois, à entendre ses commentaires pendant ces réunions, il était clair qu'il avait déjà pris sa décision d'aller de l'avant avec les protocoles, et que le but de la tournée était de persuader les Arméniens de la diaspora de

renoncer à leurs objections. Pendant ses visites à l'étranger, le président Sargsyan a été accueilli par de vives protestations et des confrontations, ce qui a fait de sa tournée de propagande un échec.

Lors du passage du président Sargsyan à Los Angeles le 4 octobre 2009, il a rencontré les responsables de 60 organisations arméniennes: une grande majorité d'entre elles ont critiqué les protocoles, tandis que des milliers d'Arméniens manifestaient devant l'hôtel où la réunion avait lieu.

Dans mes remarques pendant la réunion, j'ai mis en garde le président Sargsyan, car Ilham Aliyev, le président de l'Azerbaïdjan, en s'opposant aux protocoles, bloquerait leur éventuelle ratification par la Turquie. Ironiquement, ce résultat signifierait que ce serait le président de l'Azerbaïdjan, et non le président arménien, qui défendrait sans le vouloir les intérêts de l'Arménie.

Pour de nombreux Arméniens, tant en Arménie qu'en dehors, il était clair que la Turquie n'avait pas l'intention d'ouvrir sa frontière commune. Les protocoles étaient une ruse turque pour faire pression sur l'Arménie afin de la pousser à faire des concessions territoriales à l'Azerbaïdjan sur l'Artsakh (Karabagh).

De fait, la cérémonie de signature en 2009 a été retardée de plusieurs heures, quand on a appris que dans son discours, le ministre turc des Affaires étrangères allait relier aux protocoles le conflit du Karabagh, un sujet sans rapport avec ces derniers. L'intervention de dernière minute de la secrétaire d'État Hillary Clinton a temporairement résolu la dispute et les deux parties ont signé les protocoles.

Cependant, dans les années qui ont suivi la cérémonie, les responsables turcs ont déclaré plusieurs fois qu'ils n'avaient pas l'intention de ratifier les protocoles à moins que l'Arménie fasse des concessions sur le Karabagh. De fait, l'Azerbaïdjan avait fortement protesté contre la signature des protocoles et averti la Turquie de ne pas les ratifier. En maintenant fermée la frontière entre l'Arménie et la Turquie, l'Azerbaïdjan voulait faire pression sur l'Arménie pour qu'elle fasse des concessions territoriales sur le Karabagh.

Les responsables arméniens ont permis à de grandes puissances étrangères d'exercer des pressions sur eux, pour qu'ils prennent une décision allant à l'encontre des intérêts du peuple arménien. L'Arménie étant un petit pays, on peut comprendre qu'elle ne peut pas agir comme son voisin turc, plus grand et plus puissant, qui fait sans cesse fi des souhaits de la communauté internationale. Toutefois, les dirigeants arméniens pourraient au moins faire un effort pour maintenir les interventions étrangères à un niveau minimum.

Une autre leçon que les dirigeants de l'Arménie doivent retenir de la débâcle des protocoles est >>>

LA FIN DES PROTOCOLES ARMÉNO-TURCS DEVRAIT ÊTRE UNE LEÇON POUR LES DIRIGEANTS ARMÉNIENS

»»» qu'avant de s'engager dans des initiatives qui affectent les intérêts arméniens dans le monde entier, ils devraient organiser des consultations sérieuses pour s'assurer que la majorité des Arméniens en Arménie et dans la diaspora sont d'accord avec leurs décisions. Naturellement, les affaires internes touchant ceux qui vivent en Arménie sont leurs prérogatives; cependant, les questions affectant tous les Arméniens, tel que le génocide arménien, les demandes territoriales à la Turquie et la résolution finale du conflit de l'Artsakh sont des préoccupations majeures pour tous les Arméniens. Bien avant de signer tout document sur ces sujets, la gouvernance arménienne devrait s'assurer que la plupart des Arméniens sont d'accord. Sinon, nous allons assister à la répétition d'horribles confrontations en Arménie et dans la diaspora avec les autorités arméniennes.

www.Iragir.am

J'évoque ces préoccupations en réponse aux deux déclarations du président Sargsyan:

- 1) «*Quand nous entamons un processus de négociations, nous prévoyons naturellement deux résultats: positif ou négatif.*»
- 2) «*Si nous avons de nouvelles propositions demain, ou le jour d'après, nous serons prêts à discuter avec eux.*»

Les déclarations du président Sargsyan indiquent que les leaders arméniens n'ont pas compris leur approche erronée des problèmes arméno-turcs. Il est faux de dire que l'Arménie n'a rien perdu. La Turquie a manipulé les protocoles pour s'assurer qu'aucun pays étranger ne se mêlerait du problème du génocide arménien. D'ailleurs, le président Obama a également exploité les protocoles en s'abstenant d'utiliser le terme génocide arménien dans sa déclaration du 24 avril 2009 et les sept années suivantes.

De plus, les déclarations du président Sargsyan montrent que l'Arménie est apte à faire la même erreur. Pendant des années, il a déclaré que l'Arménie serait prête à ratifier les protocoles le jour même où la Turquie les ratifierait. Heureusement, la Turquie ne les a jamais ratifiés, empêchant ainsi l'Arménie d'agir contre ses propres intérêts nationaux! ■

(Traduction de l'anglais C.Gardon pour le Collectif VAN)

COMMUNIQUÉ

Au nom du comité organisateur de la soirée de charité en faveur des Arméniens de Syrie qui s'est déroulé le 14 octobre 2017, nous avons l'honneur et la joie de vous annoncer que l'initiative a soulevé auprès de l'ensemble de la communauté un grand élan de solidarité.

En effet, vos nombreux et généreux dons intervenus jusqu'à la mi-décembre ont permis de récolter la somme de USD 37'000.- Nous vous en remercions vivement.

Grâce au financement du Conseil de la Paroisse de l'Eglise Apostolique Arménienne de Genève-Région Lémanique, qui a assumé la totalité des frais de l'organisation, l'intégralité du montant susmentionné a pu être envoyé à l'association "SHDAB" (Սուրիահայրուհիական Հոսանքի Օգնություն եւ Վերականգնումի Մարմին) en Syrie fin décembre 2017.

Nous avons le bonheur de vous annoncer que le jour du Noël arménien, soit le 6 janvier 2018, 370 familles ont reçu en mains propres la somme de USD 100.- chacune.

Ainsi, nous avons atteint notre objectif initial, celui d'apporter un soutien direct et en cash aux familles.

Par ces lignes, nous remercions chaleureusement chacune des personnes engagées qui ont œuvré pour l'organisation de la soirée ainsi que celles qui ont assuré le transfert de l'argent.

Nous témoignons également notre reconnaissance aux membres de l'association "SHDAB" en Syrie chargée de la distribution de l'aide aux personnes sur place pour leur engagement et leur investissement.

Enfin, nous vous réitérons toute notre gratitude pour votre soutien et votre confiance et vous adressons nos amicaux messages.

Simon TAVITIAN, Berç DIRIELYAN,
Agavni SIRMAKES

RÉSERVEZ LA DATE!

Le Gala de la troupe de danse SANAHIN

**Samedi 29 mai 2018, en début de soirée
au théâtre de la Cité Bleue à Champel**

Réservation obligatoire
christinesedef@hotmail.com

Les inscriptions pour la rentrée du mercredi 13 septembre 2018 sont déjà ouvertes.

Pour les nouveaux élèves à partir de 6 ans soit pour les enfants nés en 2012 et après.

Pas d'inscription en cours d'année.
christinesedef@hotmail.com

LA PREMIÈRE FOIRE AUX OUTILS ÉDUCATIFS EN ARMÉNIE (ET DANS LA RÉGION) EST DÉSORMAIS UNE RÉALITÉ!

Améliorer la qualité de la formation de la jeunesse en Arménie en contribuant à la création et à la diffusion d'outils didactiques en langue arménienne, en particulier non-formels, tel était l'objectif de la *Foire aux outils éducatifs* qui se déroula le 20 octobre 2017, à Erevan. Première initiative de ce genre dans le pays et dans toute la région, elle résulta d'une riche collaboration entre le Ministère arménien des Sports et de la Jeunesse, la Fondation Humanitaire suisse KASA, et deux centres de ressources du réseau européen SALTO-YOUTH: Salto Euro-Med & Good Practices et SALTO EECA (Europe orientale et Caucase).

Organisée au *Centre des Solutions et des Technologies Innovantes (ISTC)* elle a réuni plus de 160 personnes: de nombreux animateurs locaux et internationaux dans ce domaine, mais aussi des enseignants des écoles et des universités ou, tout simplement, des personnes intéressées par le travail de jeunesse.

En aidant les jeunes à mieux cerner leur identité et à trouver des solutions pour résoudre leurs problèmes, les travailleurs de jeunesse contribuent à leur croissance tant individuelle que sociale. Ils les encouragent à développer leur potentiel et à trouver leur place dans la société au lieu d'envisager de quitter leur pays. Et pour réaliser leurs objectifs ils recourent à de nombreux outils pédagogiques, dont notamment ceux de l'éducation non formelle.

Dans cette perspective, la Foire aux outils arménienne a permis non seulement de prendre connaissance du contexte général européen quant aux questions relatives à la jeunesse et des différentes possibilités d'action qui s'offrent dans ce domaine (Programme Erasmus+), mais aussi de découvrir et de tester ensemble différents outils éducatifs créés et/ou utilisés en Arménie. Plusieurs de ces outils sont déjà accessibles sur le Portail d'outils éducatifs de SALTO (<http://educationaltools.portal.eu/> traduit récemment en arménien grâce à l'investissement de KASA. Plate-forme très interactive, ce portail s'améliore et s'enrichit constamment en proposant des traductions et des adaptations des outils de base ou en téléchargeant de nouveaux outils réalisés dans des

EN ARMÉNIE ÊTRE ENCEINTE D'UNE FILLE EST TRÈS SOUVENT SYNONYME D'AVORTEMENT

Malgré son interdiction depuis 2016, l'IVG ciblé sur les embryons féminins est une pratique encore assez courante en Arménie. Une situation qui devient inquiétante.

Après la Chine et l'Azerbaïdjan, l'Arménie est le troisième pays au monde à pratiquer le plus d'avortements ciblés sur les embryons féminins. Selon les régions et les classes sociales, entre 110 et 120 garçons y naissent pour 100 filles. Le ratio naturel tourne autour de 102 à 106 garçons pour 100 filles. Avant que l'échographie ne se démocratise, les couples qui voulaient un garçon faisaient des enfants jusqu'à en avoir un. Désormais, ils peuvent interrompre la grossesse quand c'est une fille.

Les IVG en fonction du sexe présenté par l'embryon ont été interdits en Arménie en 2016. Mais malgré son illégalité, la pratique perdure dans la société.

Une question de normes culturelles

La raison de cette préférence tient à des normes culturelles. Les garçons sont supposés perpétuer le lignage et aider leurs parents une fois adultes, alors que les filles partiraient après s'être mariées. Les garçons sont donc considérés comme un investissement et les filles comme une perte.

Une situation alarmante pour Garik Hayrapetyan, directeur du FNUAP-Arménie (Fonds des Nations Unies pour la Population) : *"D'après nos informations, 100 000 filles ou futures mères ne naîtront pas d'ici 2080 si la situation actuelle ne change pas. Il est vraiment important de changer les mentalités pour que les gens comprennent que les hommes et les femmes sont égaux et qu'ils ont des capacités et des droits égaux."* ajoute Anouch Poghosyan, directrice du Centre de Ressources pour les Femmes. *"Si la perception ne change pas dans l'éducation ou d'autres domaines, nous ne verrons aucun véritable changement."* ■

(France Info)

langues nationales. Bref, il offre à des publics plus larges et non anglophones des moyens de formation à la fois novateurs et en prise avec des réalités locales.

Cette première édition de la Foire arménienne aux outils éducatifs a rencontré un tel succès que ses initiateurs ont aussitôt décidé d'en organiser une seconde en 2018. Et la Fondation KASA a reçu le mandat d'organiser de surcroît une Foire équivalente mais spécifiquement francophone, dans le cadre du Sommet de la Francophonie que l'Arménie s'apprête à accueillir les 11 et 12 octobre 2018: une belle reconnaissance de son double engagement au service de la jeunesse et de la francophonie! ■

Arus Khachatryan
collaboratrice de la Fondation KASA

ԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՈՐՄԱՆԿԱՐՆԵՐԻ ԻՐԱՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆԸ. ԻՆՉՈՒ ԵՆ ՎՐԱՑԻՆԵՐԸ ԶԱՒԱԿՆՈՒՄ ԴՐԱՆՑ

Լիլիթ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Տիգրան Յոնենց եկեղեցին, որը գտնուում է հայկական հնագույն մայրաքաղաքներից Ասիում, իրականում կառուցուել է սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի պատուին:

Երևանի պետական համալսարանի Հայ արուեստի պատմության և տեսության ԵՈՒՆԵՍԿՕ-ի ամբիոնի դոցենտ, արուեստագիտության թեկնածու Չարուհի Յակոբեանը Sputnik Արմենիայի թղթակցի հետ զրոյցում ասաց, որ եկեղեցու պատերից մեկի վրայ պահպանուել է Տիգրան Յոնենցի՝ եկեղեցու պատուիրատուի անունով գրությունը: Այդ պատճառով էլ եկեղեցին կոչում են Նրա անունով:

1215թ-ին կառուցուած եկեղեցին առանձնանում է իր որմնանկարներով, որոնք պահպանուել են մինչ օրս: Եկեղեցու պատերին պատկերուած է ոչ միայն Գրիգոր Լուսավորիչը, այլ նաև Նրա երկու որդիները՝ Արիստակեսը և Վրթանեսը, ինչպես նաև եպիսկոպոս Ղևոնդիոս Կեսարիացին, որից էլ Գրիգոր Լուսավորիչն ընդունել է եպիսկոպոսի աստիճանը: Սուրբ Գրիգորի որդիների և Ղևոնդիոս Կեսարիացու պատկերները չկան հայկական կամ վրացական եկեղեցիներից որևէ մեկում:

«Հայ հետազոտողները երկար ժամանակ չեն կարողացել ուսումնասիրել այդ եկեղեցին ու որմնանկարները, քանի որ խորհրդային տարիներին անհասանելի է եղել Նրանց համար: Իսկ հիմա շատ են ակտիվացել մեր հարևանները՝ վրացիները, և փորձում են իրենց վերագրել որմնանկարների պատկանելությունը: Դրա համար առիթ է հանդիսացել այն, որ որմնանկարների վրայ վրացերեն և յունարեն գրություններ կան», — պատմում է Յակոբեանը:

Նրա խօսքով՝ ի սկզբանե որպես հայ առաքելական եկեղեցի կառուցուած Տիգրան Յոնենց եկեղեցին որոշ ժամանակ անց անցել է ուղղափառ հայերի համայնքին:

«13-րդ դարում Չաքարեան իշխանական տոհմի կառավարման ժամանակ հայ քաղկեդոնացիների համայնքը բռնոն զարգացում է ապրում և մեծ ազդեցություն ունենում: Եկեղեցու որմնանկարները յայտնուում են այն բանից յետոյ, երբ այն անցնում է ուղղափառ հայերին, որոնք իրենց հերթին ենթարկուում են պատրիարքին, թեև ինքնավարույթուն ունեն: Հետևաբար Նրանց պաշտօնական լեզուն վրացերենն է: Հենց այդ պատճառով գրությունները վրացերեն են», — ասաց արուեստաբանական գիտությունների թեկնածու:

Նա յաւելեց, որ որմնանկարների հեղինակների մասին ոչինչ յայտնի չէ, ինչը շատ բնորոշ է միջնադարին, բայց այդ հանգամանքն առիթ չի տալիս մտածելու, որ աշխատանքների հեղինակներ վրացի վարպետներն են:

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 36-ԱՄԵԱԿԸ

3 Մարտ 2018-ին, Օպերնոթեյտնի մարզադահլին մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Դպրոցական եւ Ընտանեկան Միութեան հիմնադրութեան 36-րդ տարեդարձին նուիրուած ճաշկերոյթ-խրախմանք մը:

Հեռաւոր եւ մօտակայ քաղաքներէն ժամանած էին 240 մասնակիցներ, որոնք ժամը 19-էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 02-ը հաճելի ժամանակ անցուցին Նշանաւոր երգիչ Բաբգէն Գեորգեանի սքանչելի հայերէն երգերու ընկերակցութեամբ:

Միութեան վարչութեան երիտասարդ անդամները, որոնք ջանք չէին խնայած ձեռնարկի յաջողութեան համար, արժանացան մասնակիցներու ջերմ գնահատանքին: ■

Ներկայ մը

«Որմնանկարների կերպարներն այս հարցում սկզբունքային նշանակույթուն ունեն: Օրինակ՝ Գրիգոր Լուսավորչի որդիները՝ Արիստակեսը և Վրթանեսը, չեն պատկանել վրացական եկեղեցու սրբերի դասին: Դա բացառում է այն հնարաւորույթունը, որ վրացական սրբանկարիչները կարող էին պատկերել Նրանց եկեղեցու պատերին: Եւ նման դետալները բազմաթիւ են», — ասաց Յակոբեանը:

Աւելի վաղ թուրքական Hurriyet Daily News պարբերականը գրել է, որ վերջերս ժամանակակից Թուրքիայի տարածքում գտնուող հին հայկական Անի քաղաք այցելող զբօսաշրջիկների թիւը եռապատկուել է: Հեղինակները յիշեցրել են, որ ժամանակին Անին հայ թագաւորների նստավայրն է եղել, իսկ հիմա քաղաքը ներառուած է ԵՈՒՆԵՍԿՕ-ի համաշխարհային ժառանգութեան ցանկում:

Նշենք, որ «Հագար ու մի եկեղեցիների» քաղաքի մասին առաջին յիշատակումները վերաբերում են հինգերորդ դարին: 961-1045 թուականները Անին Բագրատունիների թագաւորութեան մայրաքաղաքն է եղել, սակայն 1064 թուականին թուրք ասպատակները թալանել են այն: Երբ քաղաքն իր հզօրութեան և ծաղկունքի գագաթնակետին էր, այն աւելի քան մէկ միլիոն բնակիչ ուներ: ■

COMMUNICATIONS

DONS

A Artzakank-Echo

Pour le repos de l'âme de Mme Heidi Haroutunian
 Fondation Armenia CHF 100.-

L'équipe d'Artzakank remercie chaleureusement la Fondation Armenia pour ce don.

**Messes arméniennes
 en Suisse alémanique et à Neuchâtel**

Date	Heure	Lieu	Adresse
29.03.2018	18 30	Kath.Kirche Bernrain	8280 Kreuzlingen TG
30.03.2018	18 30	Kath.Kirche Bernrain	8280 Kreuzlingen TG
01.04.2018	14 30	Röm. Katholische Kirche	8600 Dübendorf ZH
08.04.2018	14 30	Kath. Kirche Nussbaumen	5415 Baden AG
15.04.2018	15 00	Eglise St. Pierre de Cornaux	2087 Cornaux NE
22.04.2018	voir site	Rencontre de Pâques des Eglises orthodoxes	8004 Zürich ZH
24.04.2018	11 30	Röm. Katholische Kirche	8600 Dübendorf ZH
29.04.2018	voir site	Röm. Katholische Kirche	8600 Dübendorf ZH
06.05.2018	11 45	Kath.Kirche Bernrain	8280 Kreuzlingen TG
13.05.2018	14 30	Kath. Kirche Nussbaumen	5415 Baden AG
20.05.2018	15 00	Eglise St. Pierre de Cornaux	2087 Cornaux NE

www.armenische-kirche.ch
 Pfr.ShnorkTchekidjian Tel: 079/704 74 87

Université de Genève - Faculté des Lettres
 Unité d'arménien

Cours public - Semestre de printemps 2017

par **Valentina Calzolari Bouvier**
 professeure d'études arméniennes

Uni-Philosophes, Salle 204
Vendredi 14h15 - 16h00
13 et 27 avril, 18 mai 2018

L'Histoire de l'Arménie de Moïse de Khorène
entre les "fables des Perses", la Bible et la
pensée historiographique grecque

Renseignements: valentina.calzolari@unige.ch

IMPORTANT!

Dernier délai pour recevoir des articles et communications à publier dans notre prochain numéro: **15 avril 2018.**

En cas de retard, veuillez prendre contact avec la rédaction **AVANT** cette date.

RENDEZ-VOUS

Tous les mercredis: (du calendrier scolaire genevois): de 10h00 à 16h15, cours de l'Ecole Topalian dans les locaux de la Fondation Topalian (à côté de l'Eglise, 64, route de Troinex) pour tous les enfants de 4 à 12 ans, débutants ou avancés. Le repas de midi et le goûter sont servis sur place. Bus de ramassage scolaire à disposition. Renseignements auprès de Nevrik Azadian au 079 827 54 43.

Tous les mercredis: (du calendrier scolaire genevois), de 14h30 à 16h30, à l'Ecole Topalian, cours de langue arménienne, pour adultes et adolescents (à partir de 12 ans). Préparation du programme de l'option arménien du baccalauréat français. Un minimum de connaissance en arménien (écriture et lecture) requise. Renseignements: ecole.topalian@centre-armenien-geneve.ch

Tous les mercredis: (du calendrier scolaire genevois): Cours de l'Ecole de danse SANAHIN de l'UAS au Centre Arménien de Genève: de 16h15 à 21h15 selon les niveaux. Informations: christinesedef@hotmail.com

Tous les vendredis: de 15h00 à 19h00, la bibliothèque et le kiosque du Centre Arménien sont ouverts au public.

Tous les vendredis: de 19h00 à 21h00, le **Club d'échecs Tigran Petrossian** accueille les joueurs, jeunes et adultes, pour une soirée d'entraînement, au 5 rue Louis-Favre. Nous offrons aussi des possibilités de cours pour débutants ou avancés. Contact: Raffi Garibian 079 200 4567, raffi@garibian.ch.

CONCERTS

Tchaikovski

La Pathétique (Symphonie N° 6)

Orchestre Riviera Symphonique
Orchestre des Variations Symphoniques
 Direction: Luc Baghdassarian

Dimanche 27 mai 2018 à 17h00
Vevey - Salle delcastillo

* * *

Beethoven - Quatuor "Razumovsky" opus 59 N° 1
Schubert - Quatuor D 804 "Rosamunde" en la mineur
 Quartettsatz D 703

Quatuor des Variations Symphoniques
 Florence von Burg, Solenne Ody Reetz,
 Tobias Noss, Martin Reetz

Dimanche 6 mai 2018 à 17h
Blonay Chapelle catholique

* * *

Le Chant du Monde

Conte musical de David Esler

Claude Darbellay, récitant; **Florence von Burg**,
 violoniste; **Luc Baghdassarian**, pianiste

Dimanche, 15 avril 2018 à 17h00
Rennaz - Le Clavier.ch

Dimanche, 29 avril 2018 à 17h00
Yverdon-les-Bains Conservatoire - Grande Salle

Informations: www.lucbaghdassarian.com

ԺԸՆԵՒ ԵՒ ԼԵՄԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

PAROISSE DE GENEVE
REGION LEMANIQUE
SAINT-HAGOP
EGLISE APOSTOLIQUE
ARMENIENNE

ՏՕԼԱՑՈՅՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ Ս. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՊՐԻԼ 2018

- ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ 31 ՄԱՐՏ** - ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ՍՈՒՐԲ ՉԱՏԿԻ:
- ԿԻՐԱԿԻ 1 ԱՊՐԻԼ** - ՉԱՏԿԻ՝ ՍՈՒՐԲ ՅԱՐՈՒԹԻԻԼ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՄԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ:
- ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ 2 ԱՊՐԻԼ** - ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՆԵԼՈՅ:
- ՇԱԲԱԹ 7 ԱՊՐԻԼ** - ՅԻՇԱՏԱԿ ԳԼԽԱՏՄԱՆ ՅՈՎՅԱՆՆՈՒ ՄԿՐՏՉԻՆ ԵՒ ԱԲԵՏՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՏՏՈՒԾԱԾՆԻ:
- ԿԻՐԱԿԻ 8 ԱՊՐԻԼ** - ԿՐԿՆԱՉԱՏԿԻ՝ ՆՈՐ ԿԻՐԱԿԻ:
- ԿԻՐԱԿԻ 15 ԱՊՐԻԼ**- ԱՇԽԱՐՀԱՄՍՏՐԱՆ ԿԱՆԱՆՉ ԿԻՐԱԿԻ:
- ԿԻՐԱԿԻ 22 ԱՊՐԻԼ**- ԿԱՐՄԻՐ ԿԻՐԱԿԻ:
- ԿԻՐԱԿԻ 29 ԱՊՐԻԼ**- ՏՕԼ ԵՐԵՄԱՆ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉԻ:
- ԵՐԵՃՇԱԲԹԻ 24 ԱՊՐԻԼ**- ՅԻՇԱՏԱԿ ՍՐԲՈՅ ՆԱՅԱՏԱԿԱՑՆ ՄԵՐՈՅ, ՈՐՔ ԿԱՏԱՐԵՑԱՆ ՅԸՆԹԱՅՍ ՀԱՅՈՑ 8ԵՐԱՄՊԱՆՈՒԹԵԱՆ, 1915 ԹՈՒԿԱՆԻՆ, ՎԱՄՆ ՀԱԲԱՏՈՅ:

Ս. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԽՈՐՀՈՒՐՀՆԵՐԸ

ՍՈՒՐԲ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Հաղորդության սուրբ խորհուրդը Քրիստոս ինք հաստատեց **վերջին ընթրիքի** ժամանակ եւ պատուիրեց իր աշակերտներուն այնուհետեւ կատարել իր յիշատակին համար: Հաղորդությունը սիրոյ խորհուրդն է, քանի որ այս խորհրդով Աստուած կը մօտենայ մարդուն, իսկ մարդը Աստուծոյ: Հաղորդության նիւթը ցորենի անթթխմոր **հացն** է եւ խաղողի անապական **գինին**. հացը եւ գինին խորհրդաւոր կերպով կը փոխակերպուին Քրիստոսի **Մարմնին եւ Արեան**, սուրբ պատարագի ընթացքին, սրբագործման պահուն: Հաղորդուիլ կը նշանակէ մասնակից ըլլալ փառաւոր ճաշի մը որը Ինքը՝ Քրիստոս պատրաստած է մեզի համար, Իր թագաւորական սեղանին մեզ ալ բաժնեկից դարձնելով: Սուրբ խորհրդին հետ չհաղորդողները, իրենց կը հեռացնեն կեանքի աղբիւրէն՝ Քրիստոսէն: Սուրբ հաղորդութիւն ստանալու համար անձը նախ պետք է մկրտուած ըլլայ:

Սուրբ հաղորդութիւն ստանալու յաջորդ կարելոր պայմանը հոգեւոր մաքրութիւնն է: Այդ պատճառով ալ

սուրբ հաղորդութիւն ստանալէն առաջ կարելոր է ինքնաքննութիւնը, մեղքերու զոյումը եւ խոստովանութիւնը, Աստուծոյ եւ անոր պաշտօնեայի՝ հոգեւորականի առջեւ: Սուրբ հաղորդութենէն առաջ արգիլուած է որեւէ կերակուր ճաշակելը. արտօսուած է յղի կիներուն եւ մինչեւ 12 տարեկան երախաներուն միայն:

Մեծ Պահոց շրջանին երբ Վարագոյրը փակ է, սուրբ հաղորդութիւն չի տրուիր հաւատացեալներուն: Սուրբ Պատարագի ժամանակ ճաշակելով մեր Տիրոջ Մարմինը եւ Արիւնը, իսկապէս կը դառնանք Քրիստոսի մարմնի անդամները, խորհրդաբար ոչ միայն կը միանանք Աստուծոյ հետ այլեւ իրար, եւ այդպիսով կը կազմենք Քրիստոսի **Մարմինը ու Եկեղեցին**:

ԼՈՒՐԵՐ ԺՆԵՒԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ԵՒ ԱՏՏՈՒԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ ՏՕԼԸ ԺՆԵՒԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԵՉ

Շաբաթ, 6 Յունուար 2018-ին, Ծննդեան եւ Աստուածայայտութեան տօնին, ժնեւի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցոյ մէջ, Առաջնորդական Տեղապահ՝ Յոգզ. Տ. Գուսան Վարդապետ Ալճանեան, մատուցեց Ս. եւ անմահ Պատարագը հոծ բազմութեան ներկայութեան: Պատարագի ակարտին Տեղապահ հայր սուրբը ընթերցեց Վեհափառ Հայրապետին ծննդեան պատգամը եւ ապա կատարեց Տրօրինքի գեղեցիկ արարողութիւնը: Արարողութեան ներկայ էր Չուկիցերիոյ մէջ պաշտօնավարող՝ ՀՀ-ի Արտակարգ եւ Լիազօր փոխ Դեսպանուհի՝ Ազն. Տիկին Հասմիկ Դումաշյանը: Ապա օրինուած այդ ջուրէն բաժնուեցաւ բոլոր ներկայ հաւատացեալ ժողովուրդեան: Հայր սուրբը տեղեկացուց ներկայ հաւատացեալ ժողովուրդին թէ՛ այս տարի առաջին անգամ ըլլալով կը կատարենք Տրօրինքի արարողութիւնը Բեթլեհեմէն բերուած Ս. Խաչով, պատրաստուած ձիթենիի փայտով եւ սատաֆով, որը Նուէր ստացանք Պաղեստինցի բարեկամէ մը, անցեալ տարուան Մարտ ամսուն՝ երբ որպէս ուխտաւոր կը գտնուէինք այդ սուրբ քաղաքին մէջ: Այս տարուան Տրօրինքի արարողութեան խաչի կնքահայրն էր, ժնեւի մէջ Հայաստանէն երիտասարդ ուսանող՝ Ալբերտ Մովսիսյան:

Պատրաստեց Տէր Գուսան Վրդ. Ալճանեան

ԹՕՓԱԼԵԱՆ ԴՊՐՈՑ
 ECOLE TOPALIAN

Fondation Hagop D.Topalian: Route de Troinex 64, CH-1256 Troinex (Genève)
 ecole.topalian@centre-armenien-geneve.ch; www.centre-armenien-geneve.ch
 Maral Wurry

No. 35

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ

Թօփալեան Դպրոցը Չորեքշաբթի 7 Փետրուարին տօնեց հայ եկեղեցոյ ամենաուրախ տօներէն մէկը, որը անուանում են Լաւել «Հայկական դիմակահանդես» : Մեր սիրելի աշակերտները գեղեցկօրէն ծպտուած, մեծ ուրախութեամբ տօնեցին Բարեկենդանը:

Le deuxième, à la grande surprise de tous, un formidable clown qui a tant fait rire !

PAREGENTAN / CARNAVAL

Comme à l'accoutumée, l'école Topalian a commencé la période de carême par le Carnaval. Le mercredi 7 février 2018, les élèves sont arrivés avec leurs plus beaux déguisements. Dans la matinée, les institutrices ont expliqué aux enfants la Chandeleur «Diarnentaratch» ainsi que le «Paregentan» et ce qu'ils représentent comme fêtes religieuses arméniennes.

Nous avons vu défiler plusieurs déclinaisons de la Reine des neiges, Spiderman, des princes et des princesses d'Arménie et de tout horizon, suivis d'un repas bien festif à midi entourés de nombreuses mamans venues partager cette belle fête. L'après-midi fût chargée d'émotions, une immense surprise les attendait: deux animateurs sont apparus. L'une pour maquiller les élèves avec l'aide d'Elly.

Հուիցերահայ Միութիւն Union Arménienne de Suisse

Soirée avec Serge Avédikian «Diasporalogue»

Le vendredi 12 janvier 2018, en collaboration avec l'association HYESTART, l'Union Arménienne de Suisse a organisé une soirée de conférence-débat avec le cinéaste Serge Avedikian à l'occasion de la sortie de son ouvrage «Diasporalogue» co-écrit avec Tigrane Yégavian.

Notre ami et le Président de l'association Hyestart, Alain Navarra-Navassartian, a brillamment assuré l'animation de la discussion.

Cet ouvrage très intéressant et d'actualité analyse comment les Arméniens vivent-ils leur double appartenance, quels sont les débats qui les passionnent et les défis auxquels ils font et doivent faire face.

Pour la première fois deux générations de Français d'origine arménienne engagent à bâtons rompus un dialogue pour aller au-delà des clichés en partageant ce qui les a construits dans leurs métiers respectifs : le cinéma et le théâtre pour l'un, le journalisme pour l'autre.

De ce dialogue jaillit un échange vivant où le témoignage des vécus respectifs cède progressivement la place à une réflexion sur les grands enjeux d'une diaspora en pleine mutation.

Après la conférence, un moment détendu et agréable autour d'un verre a permis aux participants d'acquiescer l'ouvrage et de le faire dédicacer par Serge Avedikian.

Euro Armenian Games – Vienne

Comme vous le savez, cette année les jeux intercommunautaires européens se dérouleront à Vienne en Autriche du 30 mars au 2 avril 2018.

UAS participera à ces jeux avec une importante délégation de 55 personnes, accompagnants et sportifs (volleyball mixte, basketball F, basketball M, badminton, échecs et backgammon).

Organisation Terre et Culture

Le 27 janvier 2018, l'Union Arménienne de Suisse a organisé une soirée lors de laquelle les représentants de l'Organisation Terre et Culture (OTC), Messieurs Aram Gazarian et Roupen Parunakian nous ont présenté de près de 40 ans de présence et d'action dans divers pays comme l'Iran, la Syrie, l'Arménie, l'Artsakh et la Turquie ainsi que leurs programmes extrêmement captivants.

L'OTC que le public genevois connaît, œuvre depuis 1978 en faveur de la sauvegarde et de la réhabilitation du patrimoine arménien et poursuit l'ambition de permettre au peuple arménien dispersé en diaspora, de renouer avec sa géographie et son histoire; de faire prendre conscience à chacun de l'importance de préserver ou de sauver le patrimoine arménien où qu'il se trouve.